

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΙΗ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 | 1 / 15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1970 | ΑΡΙΘ. 19 / 20

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Κ Ε Ι Μ Ε Ν Ο Ν

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Α'

XXV. 1. Εἶδωμεν τὸ παράδοξον σημεῖον τὸ γινόμενον ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς τόποις, τοῦτέστιν τοῖς περὶ τὴν Ἀραβίαν. 2. ὄρνεον γάρ ἐστιν, ὃ προσονομάζεται φοῖνιξ· τοῦτο μονογενὲς ὑπάρχον ζῆ ἔτη πεντακόσια, γενόμενόν τε ἤδη πρὸς ἀπόλυσιν τοῦ ἀποθανεῖν αὐτό, σηκὸν ἑαυτῷ ποιεῖ ἐκ λιβάνου καὶ σμύρνης καὶ τῶν λοιπῶν ἀρωμάτων, εἰς ὃν πληρωθέντος τοῦ χρόνου εἰσέρχεται καὶ τελευτᾷ. 3. σηπομένης δὲ τῆς σαρκὸς σκώληξ τις γεννᾶται, ὅς ἐκ τῆς ἰκμάδος τοῦ τετελευτηκότος ζῆου ἀνατρεφόμενος περοφυεῖ· εἴτα γενναῖος γενόμενος αἶρει τὸν σηκὸν ἐκείνον, ὅπου τὰ ὀστέα τοῦ προγεγονότος ἐστίν, καὶ ταῦτα βαστάζων διανύει ἀπὸ τῆς Ἀραβικῆς χώρας ἕως τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν λεγομένην Ἑλιούπολιν. 4. καὶ ἡμέρας, βλεπόντων πάντων, ἐπιπτάς ἐπὶ τὸν τοῦ ἡλίου βωμὸν τίθησιν αὐτὰ καὶ οὕτως εἰς τοῦπίσω ἀφορμᾷ. 5. οἱ οὖν ἱερεῖς ἐπισκέπτονται τὰς ἀναγραφὰς τῶν χρόνων καὶ εὕρισκουσιν αὐτὸν πεντακοσιοστοῦ ἔτους πεπληρωμένου ἐληλυθέναι.

4 τε Α : δὲ ΙΚΚ²Σ | 5 σηκόν: οἶκον ΚΚ² | 7 χρόνου + τοῦ βίου ΛΣ | καὶ τελευτᾷ — καὶ ταῦτα (βαστάζων): λ. ΚΚ² | 8 δὲ ΑΣ: τε ΙΑ | γεννᾶται ΑΛ Κύριλλ. Ἱεροσολ. (Κατήχ. 18,8): ἐγγεννᾶται ΙΣ | 9 τελευτήσαντος Ι | 13 πάντων Α: ἀπάντων Ι | 14 ἐπιπτάς: λ. Ι | 17 πληρουμένου Ι.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

(Ἀπόδοσις εἰς ἀπλὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν).

XXV. 1. Ἄς παρατηρήσωμεν τὸ παράδοξον σημεῖον (τὸ ἐκπληκτικὸν θαῦμα) ποῦ γίνεται εἰς ἀνατολικούς τόπους, δηλαδὴ εἰς τὰ γύρω τῆς Ἀραβίας μέρη. 2. Ὑπάρχει δηλ. ἓνα πτηνὸν (ὄρνεον), τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται φοῖνιξ· τοῦτο μονογενὲς ὑπάρχον (αὐτογεννηθέν, μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του) ζῆ πεντακόσια ἔτη· ὅταν φθάσῃ εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτοῦ ἐκ τῆς ζωῆς διὰ τοῦ θανάτου κατασκευάζει διὰ τὸν ἑαυτὸν του φωλεάν ἀπὸ λίβανον καὶ σμύρναν καὶ ἐκ τῶν ὑπολοίπων ἀρωματικῶν φυτῶν, εἰς τὴν ὁποίαν, ὅταν συμπληρωθῆ ὁ χρόνος διὰ ν' ἀποθάνῃ, εἰσέρχεται καὶ ἀποθνήσκει. 3. Ἐνῶ δὲ σαπίζει ἡ σάρκα του γεννᾶται κάποιον σκουλήκι, τὸ ὁποῖον ἐκ τῆς ὑγρασίας τοῦ ἀποθαμένου ζώου τρεφόμενον βγάζει πτερά· ἔπειτα ἀφοῦ γίνῃ δυνατὸν (ἀφοῦ ἀποκτήσῃ δυνάμεις) σηκώνει ἐκείνην τὴν φωλεάν, ὅπου εἶναι τὰ ὀστέα τοῦ προηγούμενου (πτηνοῦ), καὶ βαστάζοντάς τα διανύει (τὴν ἀπόστασιν) ἀπὸ τῆς Ἀραβίας χώρας μέχρι τῆς Αἰγύπτου (καὶ φθάνει) εἰς τὴν λεγομένην Ἑλιούπολιν. 4. Καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας, ἐνῶ ὅλοι τὸ βλέπουν, ἀφοῦ πετάξῃ ἐπάνω εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Ἑλίου τὰ τοποθετεῖ ἐκεῖ καὶ ἔτσι (κατόπιν) ὀρμᾷ πρὸς τὰ ὀπίσω διὰ τὴν ἐπιστροφὴν. 5. Οἱ ἱερεῖς λοιπὸν ἐπιθεωροῦν (καὶ μελετοῦν) τοὺς χρονικοὺς καταλόγους (ποῦ ἔχουν προηγουμένως γραφῆ οἱ χρόνοι τῆς προγενεστέρας ἀφίξεως τοῦ πτηνοῦ) καὶ εὐρίσκουν ὅτι τὸ πτηνὸν τοῦτο εἶχεν ἔλθει τὴν προηγούμενην φορὰν ἀφοῦ συνεπληρώθη τὸ πεντακοσιοστὸν ἔτος.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

‘Η «κατ’ οίκον Ἐκκλησία».

Ὁ ἔγγαμος κληρικός — καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατηγορίαν ἀνήκουν οἱ πλείστοι τῶν Ἐφημερίων — πρέπει νὰ δίδῃ πρωτεύουσαν προσοχὴν εἰς τὴν εἰκόνα ποῦ παρουσιάζει ἡ οἰκογενεὶά του ἐνώπιον τῆς κοινωρίας. Κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον, ὁ καλὸς ποιμὴν φαίνεται κατ’ ἐξοχὴν εἰς τὸ κατὰ πόσον κατορθώνει νὰ διαπλάττῃ τὴν οἰκογενειάν του συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἐυαγγελίου. Ἐνας ἀποτυχημένος, ἀπ’ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως, οἰκογενειάρχης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σημειώσῃ ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ποιμαντικόν του ἔργον ὡς κληρικός. Τὸ κακὸν παράδειγμα τῆς οἰκογενείας του θὰ ἐξασθενῇ καὶ θὰ ἐμποδίξῃ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ τοιοῦτου κληρικοῦ ἐπὶ τῶν ἐνοριτῶν του. Ἀντιθέτως, ἂν ἡ «κατ’ οίκον Ἐκκλησία» του εἶναι ἐν τάξει, αὐτομάτως ὁ λόγος του ὡς πνευματικοῦ πατρὸς τῶν ἐνοριτῶν του θὰ εὐρίσκη ἀπήχησιν εἰς τὰς ψυχὰς των. Ὅθεν ἐπιβάλλεται εἰς τὸν ἔγγαμον Ἐφημέριον ὡς πρώτιστον καθῆκον ἡ μέριμνά του διὰ τὴν χριστιανοπρεπῆ ἐμφάνισιν τῆς οἰκογενείας του. Ἡ «κατ’ οίκον Ἐκκλησία» αὕτη εἶναι προϋπόθεσις τῆς ἀνθηρότητος καὶ τῆς προόδου τῆς εὐρύτερας Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἐνορία.

«Στύλοι» καὶ «ἀστέρες».

Ἡ πρόσφατος ἱστορία τοῦ Ἐφημεριακοῦ μας Κλήρου περιλαμβάνει μερικὰ αἰγλήεντα ὀνόματα, ποῦ ἐμπνέουν καὶ διδάσκουν τὸ ὀρθόδοξον καὶ φωτεινὸν νόημα τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου. Ἄνδρες μὲ ζῆλον κατ’ ἐπίγνωσιν, ἐμφορούμενοι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, μὲ ποιμαντικὸν ἔργον θαυμαστὸν καὶ εὐαγγελικῶς ἀγνόν, δὲν ἀπέλιπον καὶ δὲν ἀπολείπουν μεταξὺ τῶν κατ’ ἐνορίας ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἄλλοι μὲ θεολογικὴν κατάρτισιν, ὡς ὁ ἀοίδιμος π. Ἄγγελος Νησιώτης, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ «Ἐφημέριος» ἀφιέρωσε προσφάτως τεῦχος του, ἄλλοι σχεδὸν ἀγράμματοι, ὡς ὁ π. Νικόλαος Πλανᾶς τῶν χρόνων τοῦ Ἁλ. Παπαδιαμάντη, ἀλλ’ ὅλοι ἔχοντες («νοῦν Χριστοῦ») κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ Ἐκκλησία μας δὲν στερεῖται ἐξόχων μιμητῶν τοῦ Καλοῦ Ποιμένου, τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Θὰ ἦτο δὲ εὐχῆς ἔργον, νομίζομεν, ἂν διὰ καταλλήλων βιογραφιῶν των προεβάλλοντο οὗτοι εἰς τοὺς ἔφημερίους μας. Τὰ παραδείγματα τῆς ζωῆς των καὶ τοῦ ἔργου των θὰ ἦσαν «στύλοι» καὶ «ἀστέρες» φωτεινοὶ διὰ τοὺς σημερινούς

Η ΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΦΘΟΡΟΠΟΙΩΝ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ἐφ' ὅσον τὸ ὀρθόδοξον κατηχητικὸν ἔργον πρέπει νὰ ἔχη ὡς στόχον του τὴν ὁλότητα τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἀξιῶν καὶ πολιτιστικῶν ἐπιδιώξεων συμφώνως πρὸς τὸ σύνθημα «Τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός», εἶναι κατανοητόν, ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατηχητικὴ διακονία δὲν εἶναι δυνατὸν τοῦλάχιστον ἐξ ἐπόψεως ποσοτικῆς νὰ ἔχη καρπὸν ἑκατονταπλασίονα, ὅταν ὅ,τι κτίζουσι τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα κρημνίζεται ὑπὸ τοῦ κακοῦ παραδείγματος τῆς οἰκογενείας, ὑπὸ τῶν κακῆς ποιότητος — ἰδιωτικῶν ἰδίως — σχολείων καὶ ὑπὸ τῶν φθοροποιῶν ἐπιδράσεων πολλῶν ἐκδηλώσεων τῆς τηλεοράσεως, τοῦ κινηματογράφου, τοῦ θεάτρου, τῶν ψυχαγωγικῶν δραστηριοτήτων μερικῶν δημάρχων, ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐντύπων, ἅτινα κατ' ἀπαράδεκτον τρόπον ἐκτίθενται εἰς τὰς προθήκας τῶν περιπτέρων τοῦ πεζοδρομίου κ.ο.κ.

καὶ τοὺς αὐριανούς ποιμένας μας, ὀδηγουμένους οὕτω εἰς τὴν ὀρθὴν καὶ γόνιμον πραγματάωσιν τῆς ἀποστολῆς των.

Ἔργαται τοῦ πνεύματος.

Μὲ τὴν εἰς Κύριον ἐκδημίαν τοῦ Γάλλου Χριστιανοῦ λογοτέχου Φρανσουά Μωριάκ, τιμηθέντος τὸ 1952 μὲ τὸ βραβεῖον Νόμπελ, ὃ κόσμος ἐστερήθη ἑνὸς ἐξόχου ἐργάτου τοῦ εὐαγγελικοῦ πνεύματος. Ὁ μεταστάς ὑπῆρξε λαμπρὸς ποιητής, μυθιστοριογράφος καὶ δοκιμογράφος, μὲ ἔργον διεποτισμένον ἀπὸ φλογερὰν χριστιανικὴν πίστιν. Συνεπῆς πρὸς αὐτὴν τὴν πίστιν, ὑπερέτησε τὸν Χριστὸν μὲ τὴν χαρισματικὴν του γραφίδα, μεταδίδων εἰς τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀνὰ τὸν κόσμον ἀναγνωστῶν του τὰς ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς πνευματικῆς κληρονομίας ἐν διακρίσει πρὸς τὰς ἀπεχθεῖς καταστάσεις τῆς ἁμαρτίας, τὰς ὁποίας ἐπίσης διεζωγράφει μὲ σπανίαν δύναμιν καὶ ὑγιᾶ παραστατικότητα, ἰδίως εἰς τὰ ὑπέροχα μυθιστορηματά του. Μεταξὺ τῶν ἔργων του μνημονευτέος καὶ ὁ ἐξάισιος «Βίος τοῦ Χριστοῦ», μεταφρασθεὶς καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν πρὸ ἐτῶν.

Πάντα ταῦτα συχνάκις ἀποχαυνώνουν τὴν ψυχὴν τῶν νέων, καθιστοῦν αὐτοὺς ἀξιολογικῶς τυφλοὺς, ἰδεολογικῶς ἀνεστίους, ἀνερματίστους καὶ πνευματικὸς ὑπνοβάτας.

Πρὸς ἀπόκρουσιν λοιπὸν τῶν διαβρωτικῶν αὐτῶν ἐπιδράσεων, αἵτινες ἐν τῷ ψυχοσωματικῷ ὀργανισμῷ παίζουν ρόλον καθαριδίνης, ἀπαιτεῖται συναγερμός, ἐπιφυλακὴ καὶ κινητοποίηση τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις δὲν εὑρίσκεται ἀπλῶς ἐπὶ θύραις, ἀλλ' ἔχει εἰσχωρήσει ἤδη εἰς τὰς πλείστας τῶν οἰκιῶν μας, πρέπει νὰ γίνῃ καθολικὸν αἴτημα πασῶν τῶν τάξεων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐὰν τοῦτο δὲν ἐπιτευχθῆ, ἡ προσπάθεια τοῦ Κατηχητικοῦ σχολείου θὰ ὁμοιάζῃ πρὸς τὴν προσπάθειαν τῆς κολυμβήσεως κατ' ἀντίθετον φορὰν πρὸς τὸ ρεύμα ἑνὸς ὀρμητικοῦ ποταμοῦ.

Ἄλλ' οἰαيدήποτε καὶ ὄσαιδῆποτε δυσκολίαι καὶ ἀντιξοότητες καὶ ἐὰν ὑπάρχουν, οὐδέποτε πρέπει νὰ καταθέσωμεν τὰ ὄπλα τοῦ ἀγῶνος. Οὐδέποτε ἡ κατηχητικὴ διακονία πρέπει νὰ δημιουργῇ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι διὰ δημαγωγικοὺς λόγους κολακεύει τὰς ἀδυναμίας τῶν νέων ἢ ὅτι οἶονεὶ συνθηκολογεῖ μὲ τοὺς φθοροποιούς παράγοντας ἢ τηρεῖ στάσιν οὐδετερότητος ἔναντι αὐτῶν καὶ ἐπιδιώκει νὰ δημιουργήσῃ μίαν κατάστασιν ἀνεκτῆς γειτονίας μὲ αὐτοὺς. Ὁ καλὸς κατηχητὴς δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὸν ὁδοστρωτῆρα τῆς μάξης νὰ ἰσοπεδώσῃ τὸ ἔργον του. Οὐδέποτε ἀνέχεται νὰ εἶναι οὐραγὸς τῆς ἐκτροχιασθείσης κοινωνίας ἢ ἐξάρτημα καὶ τελευταῖος τροχὸς τῆς Κοινωνικῆς ἀμάξης, ἀλλὰ θέλει νὰ προπορεύεται, νὰ εἶναι ὁ πρωτοπόρος σκαπανεὺς, ὁ σηματοφόρος, ὁ ῥηξικέλευθος πνευματικὸς ἡγέτης. Ἡ ἀδιαλλαξία του εἰς τὰ ζητήματα τοῦ ἀξιολογικοῦ προσανατολισμοῦ δὲν ὀφείλεται εἰς δογματισμὸν ἢ εἰς ἔλλειψιν εὐρύτητος ἀντιλήψεων, ἀλλ' εἶναι, ὡς προσφυῶς ἔχει λεχθῆ, ἡ φυσικὴ, ἡ αὐτονόητος καὶ ἀναγκαία ἀδιαλλαξία τοῦ Ἐλευθερωτοῦ, ὅστις οὐδόλως ἀνέχεται συμβιβασμοὺς μὲ τὰ δεσμὰ τῆς πνευματικῆς δουλείας. Ἀκόμη καὶ ἂν ἡ ἐπίδρασις του φαίνεται περιορισμένη· ἀκόμη καὶ ἂν οἱ λόγοι του φαίνωνται, ὅτι ἀπευθύνονται εἰς «ῥατὰ μὴ ἀκουόντων», οὗτος δὲν προδίδει τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ, δὲν ὑποστέλλει τὴν σημαίαν, ἀλλὰ προσανατολίζει συνεχῶς τὴν

Στιγμιότυπα

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΕΙΑΝ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ

Ἐκπληρώνοντας βαθιὰ του ἐπιθυμία - τάμα σωστό — ὁ Μακαριώτατος, βρέθηκε γιὰ λίγες μέρες στὰ ἀκριτικά χώματα τῆς πατρίδος μας. Ἐκεῖ, στίς ἀπόμερες σκοπιές τοῦ ἔθνους, πού ἡ κάθε μιὰ ἔχει καὶ μιὰν ὑπέροχη ἱστορία. Ἡ πορεία του πρὸς τὸν λαὸ καὶ τὸν στρατὸ ἦταν ἀγκάλιασμα στοργῆς καὶ φίλημα ἀγάπης τῆς Ἐκκλησίας στὰ παιδιὰ της. Ἦταν ἀκόμα ἓνα προσωπικὸ προσκύνημα στὴν ἱερὴ γῆ τοῦ θρύλου καὶ τῆς θυσίας. Κι' ἓνα πνευματικὸ ἀναβάπτισμα στὸν ἀμόλυντο ἀπόηχο τῆς ἱστορίας.

* * *

Μοναδικὴ ἦταν γιὰ μένα ἡ εὐκαιρία νὰ συνοδεύσω τὸν Μακαριώτατο, μὲ ὑπηρεσιακὴ ἀποστολή, στὴν περιοδεία του. Ποτὲ ἄλλοτε δὲν εἶχα τέτοια προνόμιο, νὰ ἀναπνεύσω τὸν καθαρὸ ἀέρο τῶν συνόρων, πού λές κι' ἔχει κάποιον μαγικὸ στοιχεῖο μέσα του, πού σοῦ φέρνει αὐθόρμητα ἓνα συγκλονισμὸ στὴν καρδιά καὶ δάκρυα στὰ μάτια. Γι' αὐτό, μὲ εὐγνωμοσύνη ἀληθινὴ δέχθηκα τὴν κλήσι, νὰ ζήσω γιὰ λίγο κοντὰ στὰ ἀπρόσιτα κρησφύγετα τῶν φρουρῶν μας, ν' ἀκούσω ἀπ' τὸ στόμα τους ἱστορίες,

σκέψιν τῶν μαθητῶν καὶ τῶν γονέων πρὸς τὰς φωτεινὰς κορυφὰς τῶν ἰδανικῶν του. Κατ' ἐξοχὴν δι' αὐτὸν ἰσχύουν οἱ ἐν τῷ «Κριτωνι» τοῦ Πλάτωνος λόγοι τοῦ Σωκράτους: «Οὐ πάνυ ἡμῖν φροντιστέον τι ἐροῦσιν οἱ πολλοί..., ἀλλ' ὅ,τι ὁ ἐπαῖων, ὁ εἶς, ἡ ἀλήθεια». Ἡ ἀκτινοβολία του δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπολεσθῇ. Ὅταν αὐτὸς μὲ συνέπειαν μείνη σταθερὸς εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ, μετ' ὀλίγον οἱ — ἔστω ὀλίγοι — μαθηταὶ του θὰ τὸν βλέπουν ὡς ἐκεῖνον, διὰ τὸν ὁποῖον ἰσχύει ὁ λόγος τοῦ σοφοῦ τοῦ Μεσαίωνος: «Εἶς διδάσκαλος τῆς τέχνης τῆς ζωῆς ἔχει μεγαλυτέραν ἀξίαν παρὰ χίλιοι γραμματοδιδάσκαλοι».

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Γενικὸς Διευθυντὴς τῆς Ἀποστολικῆς
Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

νά κατοπτεύσω μὲ τὰ κυάλια τὴν Ἑλλάδα, νά μάθω τὰ ἥρωϊκά κατορθώματα τῶν παιδιῶν τῆς Ἑλλάδος, ὅπως μὲ περισσὴ ὑπερφάνεια τὰ ἀνέφεραν στὸν Μακαριώτατο οἱ ἀρμόδιοι ἀξιωματικοί. Κι' ἀκόμα νά νοιώσω πρωτόγνωρα συναισθήματα, τὴν αὐθόρμητη, τὴν πηγαίαν εὐχαρίστησι τοῦ λαοῦ γιὰ τὴν παρουσία τοῦ Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας κοντά του. Ὁραῖο, ἀλήθεια, πρῶγμα νά δίδῃ τὸ «παρὼν» ἢ Ἐκκλησία μας στὴν σύγχρονη, τραυματισμένη ἐποχή.

* * *

Καλωσυνᾶτος καὶ καταδεκτικὸς μᾶς ὑποδέχεται στὸ ἀεροδρόμιο Ἄργους Ὁρεστικοῦ ὁ ἅγιος Καστορίας. Ἐκδηλώνει μιὰν ἄμετρη χαρὰ γιὰ τὴν ἐπίσκεψι τοῦ Μακαριωτάτου. «Πρώτη φορά — λέει — ὁ Ἄρχ(πος) Ἀθηνῶν ἐπισκέπτεται τὸν ἀκριτικὸ τοῦτο χῶρο. Μεγάλη μας τιμὴ καὶ χαρὰ». Μπαίνουμε σὲ λίγο στὴ γραφικὴ Καστοριά μὲ τὶς 70 ἐκκλησιές της, ὅλες ἀγιογραφημένες, παληές. Πλήθη λαοῦ μᾶς ὑποδέχονται. Χειροκροτοῦν στὸ πέρασμα τῆς συνοδείας. Δὲν στεκόμαστε. Ἔχουμε κάποιο ἐπείγον καθήκον. Παίρνουμε τὸ δρόμο κατ' εὐθείαν γιὰ Βίτσι. Τὸ χρέος μας ἀπέναντι στοὺς γενναίους ἀγωνιστὰς εἶναι ἐπιτακτικὸ. Καὶ πρωταρχικό.

* * *

Εἴκοσι ἑννέα περίπου χιλιόμετρα ἀπέχει ἀπ' τὴν Καστοριά ἡ κορυφὴ τοῦ Βίτσι, ὅπου ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ Ἑθνους ἔστησε ἕν' ἀπέριττο λιθόκτιστο μνημεῖο γιὰ τὴν αἰώνια μνήμη τῶν μαχητῶν τοῦ 1946-49. Μιὰ ὠραία διαδρομὴ ἀνάμεσα σὲ εὐφορες λαγκαδιές καὶ δάση ὄξυᾶς, ἕνας δρόμος φιδίσιος μὲ συνεχῆ ἀνάβασι, ποὺ κάνει τὰ αὐτοκίνητα ν' ἀγκομαχοῦν πάνω στὴν ἄσφαλτο, κι' ἕνας μουντός, συννεφιασμένος οὐρανός, νά τὸ φυσικὸ περιγράμμα, μέσα στὸ ὁποῖο κινούμεθα γιὰ νά φθάσουμε σὲ ὕψος 2020 μέτρων, στὴν πανύψηλη κορυφὴ τοῦ βουνοῦ. Τὸ μαγευτικὸ τοπεῖο μὲ τὴν ὑποβλητικὴ μεγαλοπρέπεια μᾶς αἰχμαλωτίζει. Πάντα στὰ ψηλὰ βρίσκονται οἱ γνήσιες ἀπολαύσεις, ποὺ κατακτῶνται μὲ μυστικὰ δάκρυα καὶ πόνο... Ἕνα πλῆθος κόσμου κυκλώνει τὸν ἱερὸ χῶρο γιὰ ν' ἀποδώσῃ φόρο τιμῆς στοὺς νεκροὺς τοῦ πολέμου, στὸ γενναῖο ἄγνωστο στρατιώτη, σ' ἐκείνους ποὺ «καὶ τὴ ζωὴ τους ἔδωσαν γιὰ κείνο ποὺ ὠρκίσθησαν: τιμὴ, πατρίδα, λευτεριά», ὅπως γράφει πάνω του τὸ λιτὸ μνημεῖο. Μὲ κατάνυξι ἀκοῦμε τὴ Δοξολογία. Ὁ Μακαριώτατος συγκινημένος διαβάζει τὴν εὐχή. Βουρκώνουν τὰ μάτια σὰν σκέπτεσαι τὰ πεσμένα κορμιά τῶν ἡρώων, τὸ ἀλύγιστο φρόνημά των, τὸ μεγα-

λεῖο τῆς θυσίας των. Ἐνα στρατιωτικὸ ἀεροπλάνο, σὲ πολὺ χαμηλὸ ὕψος, περνᾷ τώρα πάνω ἀπ' τὸν χῶρο μας, ἐνῶ ἓνα χέρι ἀφήνει νὰ πέση ἀπ' τὴν ἀνοικτὴ του θύρα ἓνα δάφνινο στεφάνι. Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν ἀθανάτων νεκρῶν μας.

* * *

Στὴν κορυφὴ ἑνὸς πανύψηλου βουνοῦ, σὲ θέσι περίβλεπτη εἶναι κτισμένο τὸ φυλάκιο μας τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, δίπλα στὴν ἑλληνοαλβανικὴ μεθόριο. Ἡ διαχωριστικὴ γραμμὴ τῶν συνόρων μορφοποιεῖται μὲ τὶς διαδοχικὰ στημένες, σὲ σχῆμα πυραμίδος, λευκὲς στήλες. Οἱ «πυραμίδες» αὐτές, ὅπως συνήθως λέγονται, εἶναι ἀριθμημένες καὶ στὴν πλευρὰ των ποὺ εἶναι στραμμένη πρὸς τὴν Ἑλλάδα, φέρουν τὸ γράμμα Ε, ἀρχικὸ τῆς λέξεως «Ἑλλάς». Πιὸ πίσω ἀπλώνεται τραχὺ τὸ ἐχθρικὸ ἔδαφος. Μία παράξενη ἀνατριχίλα σὲ κυριεῦει, νοιώθοντας ὅτι πατᾶς στὸ ἄκρο τῆς πατρίδος. Ἀλλὰ καὶ μιὰ ἀνείπωτη ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια, γιὰτὶ βρίσκεσαι στὴν προκεχωρημένη γραμμὴ, ὅπου τὰ πάντα σοῦ θυμίζουν τὶς θυσίες τῶν πατέρων σου, τὴν ἀνδρειωσύνη των, τὰ ἔπη των, τὶς μεγάλες στιγμὲς τῆς πατρίδος. Ἄθελά σου ὁ νοῦς σου πετᾷ στὰ βάθη τῶν αἰώνων, μὰ καὶ στὸ πρόσφατο παρελθόν, σ' ὅλα ἐκεῖνα τὰ γεγονότα, ποὺ τονίζουν τὴν ἐνότητα τῆς φυλῆς καὶ τὴ μεγαλωσύνη τοῦ Γένους.

* * *

Ἀπ' τὸ φυλάκιο περισκοποῦμε τὴν Ἀλβανία. Τὰ κυάλια καὶ οἱ ἐπεξηγήσεις ποὺ δίδονται βοηθοῦν στὴν κατανόησι κάθε λεπτομερείας. Ἐνα χωριὸ φαίνεται καθαρὰ μπροστά μας. Διακρίνουμε σπιτάκια χαμηλὰ ἀσοβάτιστα, δυὸ-τρία σοβατισμένα, μὲ κόκκινα γράμματα στοὺς τοίχους. Εἶναι φαίνεται συνθήματα κομματικά. Πιὸ πέρα γυναῖκες πολλὲς δουλεύουν σ' ἓνα ἄλῳνι. Ἐκκλησία δὲν φαίνεται πουθενά. Ἐνας Ἀλβανὸς στρατιώτης, λιποτάκτης, ποὺ πρὸ καιροῦ αὐτομόλησε, ὡμολόγησε πὼς οἱ εἰκόνες ἀφαιρέθησαν ἀπὸ τὰ σπίτια, πὼς μιὰ στενὴ παρακολούθησι κάθε οἰκογενειακῆς στιγμῆς δυσκολεῖ κάθε θρησκευτικὴ ἐκδήλωσι. Κι' ὅτι ὅταν βλέπουν ἱερεῖς δικούς μας νὰ ἀνεβαίνουν στὸ ἑλληνικὸ φυλάκιο, ὁ ἀξιωματικὸς των καλεῖ τοὺς στρατιῶτες νὰ δοῦν «πόσο πίσω εἶναι οἱ Ἕλληνες ποὺ ἔχουν ἀκόμη παπάδες». Ταλαίπωροι ἄνθρωποι! Ἄφησαν τὸ φῶς κι' ἀγκάλιασαν τὸ σκοτάδι. Ὁ Μακαριώτατος ζητεῖ πληροφορίες. Ἐνημερώνεται πάνω στίς συνήθειες τῶν Ἀλβανῶν. Καθὼς στέκεται στὸ ὕψος τοῦ φυλακίου, ὀλύμπιος, εὐθυτενής, ἀτενίζει μὲ βαρεῖα καρδιά τὴν ἀλύτρωτη γῆ τῶν πατέρων μας. Στοχαστικὸ τὸ βλέμμα του

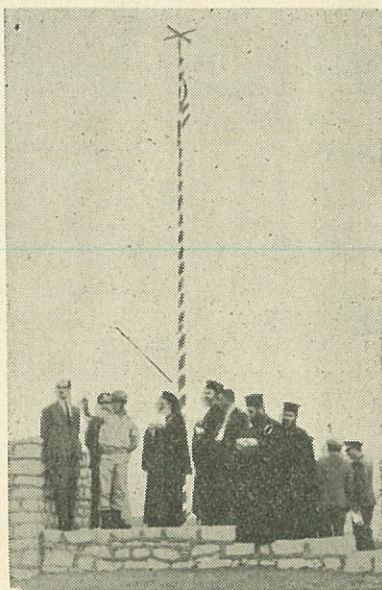
χάνεται στο βάθος του όρίζοντα. Δύσμοιροι άδελφοί, ής είναι ό Θεός μαζί σας...

* * *

Τά άκριτικά μας φυλάκια είναι κτισμένα πάνω στις κορυφές τών βουνών. Άπ' εκεί μπορούν οί φρουροί μας νά παρακολουθοϋν κάθε κίνηση, νά έποπτεύουν όλη τήν περιοχή. Ή θέσις όμως αϋτή τά αναγκάζει νά είναι συνήθως πολύ μακρυνά από τόν κόσμο, πραγματικές άετοφωληές άγριων πουλιών. Ό δρόμος πού όδηγει στις άπόκοσμες αϋτές φωληές είναι άνηφορικός. Άπό μακρυνά, σαν βλέπεις πάνω κεί ψηλά όπου πρόκειται ν' ανεβής, σε πιάνει δέος, κυριεύεσαι από στοχασμό. Κι' όμως πάνω κεί, ναι, υπάρχουν ψυχές ήρωϊκές, τίμιες ψυχές πού ζοϋν για μιάν υπέροχη ιδέα, έκπληρώνοντας μιάν ιερή άποστολή, άνάμεσα σε λύκους κι' άγρίμια και τόσα άλλα «θηρία του δρυμοϋ». Ό δρόμος προχωρεί. Κι' όλο μās ανεβάζει. Μόνο τά στρατιωτικά αϋτοκίνητα, με τις ισχυρές μηχανές και τά διπλά διαφορικά, κατορθώνουν ν' ανεβουν τόσο ψηλά. Κι' έπειτα τó άγριο τοπειό, τά πουλιά, τά φαράγγια, τά δάση όλα μαζί έρχονται νά σε μνήσουν στην όλη άπόμερη άτμόσφαιρα, τήν γεμάτη μυστήριο και δέος, μέσα στην όποία ζοϋν τά παλληκάρια του Ήθνους μας, οί φρουροί μας στην προκάλυψη. Για όσους δέν έτυχε νά βρεθοϋν ποτέ σε Φυλάκιο, μιá άδρή του περιγραφή δέν θάταν, νομίζω, περιττή. Τό φυλάκιο είναι ένα οικημα. Ένα μικρό σπιτάκι. Κτισμένο με πέτρα άρμολογημένη με τσιμέντο, και σκεπασμένο με κεραμίδια. Μέσα εκεί είναι ό θάλαμος τών όπλιτών. Άλλοϋ τó μαγειρειό, με τήν ήλεκτρική κουζίνα και τó ψυγειό. Άλλοϋ ή τραπεζαρία. Ένα όλόκληρο σπιτικό με τά χρειώδη του. Σε λίγη άπόστασι από τó κτίριο, σε μέρος κατάλληλο, είναι ή σκοπιά, τó «παρατηρητήριο» όπως λέγεται. Έκει πάνω ανεβασμένος ό φαντάρος μας, συνεχώς κατοπτεύει. Στην πρώτη ύποπτη κίνηση του έχθρου θά δώσει τó σύνθημα του συναγερμού. Σαν ένα προκεχωρημένο μάτι τών Ήνόπλων μας Δυναμεων τó φυλάκιο, δέν θά άργήση νά ειδοποιήση έγκαίρως τά στρατιωτικά μας τμήματα και ή άκεραιότης τής πατρίδος θά διασωθής. Στο Φυλάκιο δίπλα κυματίζει περήφανα ή γαλανόλευκη. Μέσα στο θάλαμο αναμμένο τó καντήλι μπρός στην εικόνα, είναι μιá παρηγοριά για τούς άκρίτες μας. Παραμένουν εκεί άτρόμητοι. Τίποτα δέν τούς τρομάζει. «Δέν θά πατήση τύραννος, έχθρός δέν θά τήν πάρη», μοιάζουν νά λέν για τήν πατρίδα, καθώς με σφιγμένα δόντια στις προφυλακές έκτελοϋν τó υπέρτατο χρέος των.

Με άκμαίο φρόνημα και παράστημα άρρενωπό υποδέχονται τόν Μακαριώτατο οί φρουροί. Παρουσιάζουν όπλα και ό επικεφαλής δίνει άναφορά: «Λαμβάνω τήν τιμήν νά σās άναφέρω, Μακαριώτατε, ότι παρόντες έξ, δύο εις περιπόλον, δύο εις ένεδραν, παρατηρητής εις θέσιν, μάγειρος...». Εις τά πρόσωπά των λάμπει ή αὐτοπεποιθήσις. Άκούνε προσεκτικά τά λόγια τοῦ Άρχιεπισκόπου, τά γεμάτα παλμό κι' άγάπη. Μὲ συγκίνησι παίρνουν άπ' τά χέρια του τά δώρα τῆς εὐλογίας του: τήν εικόνα τῆς Παναγίας, καθώσ και μιá μεγαλύτερη γιά τὸ εικονοστάσι τοῦ Φυλακίου. Καί με σεβασμό τοῦ φιλοῦν τὸ χέρι. Στιγμές συγκινητικές, υπέρχρονες.

Έξω στό προαύλιο ή λεπτή αύρα κάνει τή σημαία μας νά ριπίζεται. Στήν άκρη τοῦ κοντοῦ της σελαγίζει ό σταυρός. Σύμβολο θυσίας. Άπέναντί μας, ή κόκκινη σημαία τῶν έχθρῶν. Σύμβολο μιās στυγνῆς τυραννίας, βαμμένης στό αίμα τῶν άθῶν. Μιά σειρά άπό πυκνό συρματόπλεγμα, βαλμένο άπ' τοὺς Άλβανούς, χωρίζει τίς δύο χῶρες. Πάνω στό συρματόπλεγμα περνάει ήλεκτροφόρο καλώδιο, πού σημαίνει συναγερό, μόλις κάποιος τὸ πατήσει. Έτσι κάθε άποπειρα άποδράσεως εἶναι άνθρώπινα καταδικασμένη. Κι' έπειτα ή άργωμένη λωρίδα γῆς προδίδει κάθε πάτημα, κάθε βηματισμό πρὸς τήν έλευθερία. Μέσα δυναστευτικά, στραγγαλιστικά, βάρβαρα. Στόν 20όν αἰῶνα! Τί κρῖμα!



Εις τὸ φυλάκιον Λυκόπορον, τῆς έλληνο-αλβανικῆς μεθορίου παρά τήν Κόνιτσαν, ό Μακαριώτατος ενημερώνεται ὑπό τοῦ άρμοδίου αξιωματικοῦ.

* * \

Συνοδευόμενος άπ' τόν Πρωτοσύγκελλό του και τόν Στρατ. Ίεροκήρυκα υποδέχεται τόν Μακαριώτατο στό Φυλάκιο Κούλα

Πρεσβῶν ὁ ἅγ. Φλωρίνης. Ἐκδηλώνει τὴ χαρὰ του γιὰ τὴν ἐπίσκεψιν. Τὴν θεωρεῖ ἐκδήλωσι τῶν αἰσθημάτων τῆς Ἐκκλησίας. Κι' εὐχεται νὰ συμβάλῃ στὴν στενὴ συνεργασία Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, γιὰ νὰ γίνῃ πιὸ καρποφόρα. Προσυπογράφομε ὀλοκάρδια τὴν εὐχὴ τοῦ Σεβασμιωτάτου.

* * *

Ψηλά στὴν Οὐρίντα ὁ ἀέρας χαϊδεύει ἀπαλὰ τὰ πρόσωπά μας. Δίπλα μας οἱ Πρέσπες. Μπροστά μας ἡ Βόρειος Ἕπειρος, ἡ ἀλύτρωτη. Νοιώθουμε ὑπερηφάνεια κι' εὐγνωμοσύνη γιὰ τὸ δῶρο τῆς ἐλευθερίας, ποῦ μᾶς χάρισε ὁ Θεός. Σφίγγονται ὁμως οἱ καρδιές μπροστὰ στὴν σκλάβα γῆ. Τὸ μεγάλο πρόβλημά μας, τὸ θέμα τῆς καρδιάς τῶν Ἕπειρωτῶν καὶ ὄλων τῶν Ἑλλήνων, ἡ Βόρειος Ἕπειρος. Μεγάλοι καὶ μικροί, παιδιὰ καὶ γέροι, στρατός καὶ λαὸς μ' ἓνα στόμα ψάλλουν: «Ἔχω μιὰν ἀδελφή, κουκλίτσα ἀληθινή, τὴν λένε Βόρειο Ἕπειρο, τὴν ἀγαπῶ πολὺ». «Γιὰ τοῦτο μιὰν ἀυγὴ, χωρὶς διαταγὴ, θὰ τρέξω ν' ἀγκαλιάσω γὰ τὴν δόλια μ' ἀδελφή». Θεέ μου! Κάμε ὥστε τὰ ἠλεκτροφόρα σύρματα νὰ μὴ κάψουν τὴ φτωχὴ ἐλπίδα τῆς λευτεριάς ἀπ' τὰ στήθη τῶν ὑποδούλων. Οἱ ριπές τῶν ὀπλων, νὰ μὴ σκοτώσουν τὴν πίστι ἀπ' τὶς καρδιές των. Κι' ὁ κόκκινος χεῖμαρρος, νὰ μὴ



Ὁ Μακαριώτατος, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν ἐπισήμων, τελεῖ ἐπὶ τῆς εἰδικῆς ἐξέδρας, τὸν ἀγιασμόν ἐπὶ τῇ θεμελιώσει τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἐθνομάρτυρος Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ ἐν Κονίτῃ.

παρασύρη τὴν μνήμη τοῦ Θεοῦ ἀπὸ μέσα των. «Κύριε, Κύριε, ἐπίσκεψαι τὴν ἄμπελον ταύτην... ἦν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ Σου».

* * *

Ὁ «κάμπος τοῦ Δεσπότη» στὸ δρόμο τῆς «Κατάρρας» ἔξω ἀπ' τὴν Καλαμπάκα πρὸς τὰ Γιάννενα, κόντεψε νὰ γίνη «κάμπος τῶν Δεσποτάδων». Γιατὶ πῶς ἀλλοιῶς ἦταν δυνατό νὰ χαρακτηρισθῇ ἀπ' τὴν ταυτόχρονη παρουσία τεσσάρων Ἀρχιερέων ποὺ ἀνέμεναν ἐκεῖ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο; Οἱ Σεβασμιώτατοι Δρυϊνοπόλεως, Κερκύρας, Παραμυθίας καὶ Δωδώνης μᾶς ἐπεφύλαξαν μιὰν εὐχάριστη ἐκπληξι σὰν τοὺς ἀντικρῦσαμε νὰ περιμένουν. Κι' ὁ Μακαριώτατος, μὲ τὴν πασίγνωστη κυκλαδικὴ εὐγένειά του, ἔσπευσε νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ νά... διαμαρτυρηθῇ: «Μὰ γιατί; Δὲν ὑπῆρχε κανένας λόγος νὰ ὑποβληθῆτε σὲ τέτοιο κόπο».

* * *

«Ἐθυσίασαν τὴν λατρείαν τοῦ ἐγὼ εἰς τὸν βωμὸν τοῦ συνόλου». Εἶναι οἱ λόγοι μὲ τοὺς ὁποίους ἐχαρακτήρισεν ὁ Μακαριώτατος τοὺς Ἡπειρώτας ἐθνικοὺς εὐεργέτας. Γι' αὐτὸ καὶ—ὅπως εἶπε — εἶναι ἄξιοι νὰ ὀνομάζωνται «Πανέλληνες». Στὴν ὁμιλία του ἐπλεξε τὸ ἐγκώμιο τῶν μεγάλων αὐτῶν Ἑλλήνων ὁ Προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας καὶ κάλεσε τοὺς σημερινοὺς Ἡπειρώτες νὰ γίνουν καὶ πάλι πρωτοπόροι στὸν εὐγενικὸ στίβο τῆς ἐθνικῆς τιμῆς. Κάτω ἀπ' τὸ βάρος τῶν μεγάλων μορφῶν τοῦ παρελθόντος, εἶναι φυσικὸ νὰ κυριεύεται κανεὶς ἀπὸ δέος, ὅταν μάλιστα καλῆται νὰ βαδίσῃ στ' ἀχνάρια τους. Εἶναι ὅμως τοῦτο τὸ δέος ἢ καλύτερη ἐγγύησι τῆς ἐπιτυχίας. Γιατὶ ἔξοπισω του ἔρχεται ἡ εὐλογημένη αὐτογνωσία κι' ἡ εὐγενικὴ ἄμιλλα, οἱ δυὸ πόλοι ποὺ ἐλκρύνουν τοῦ Θεοῦ τὴ χάρι, καὶ τῶν ἀνθρώπων τὴ βοήθεια.

* * *

Σ' ὅλη τὴν Ἡπειρο ἐξακολουθεῖ νὰ δεσπόζῃ ἡ ἡγετικὴ φυσιογνωμία τοῦ Σπυρίδωνος Βλάχου, τοῦ αἰοδίδιμου Ἀρχιεπισκόπου, τοῦ «ἀπὸ Ἰωαννίνων». Πέρασαν ἀρκετὰ χρόνια ἀπ' τὴν ἐκδημία του. Πιὸ πολλὰ ἀπ' τὴν ἐκπληκτικὴ ἐθνικὴ κι' ἐκκλησιαστικὴ δρᾶσι του στὰ χῶματα τοῦτα. Κι' ὅμως, ἀνεξίτηλη παραμένει ἡ μνήμη του στὶς καρδιὰς ὄλων. Ἰδιαίτερα στὰ Γιάννενα καὶ στὴ Βελλᾶ, ὅπου εἶναι στημένη καὶ ἡ προτομὴ του. Σπάνιες στὶς ἡμέρες μας τέτοιες μορφές. Γι' αὐτὸ καὶ ἀκριβές, πολῦτιμες. Τιμὴ καὶ χαρὰ σ' ὅποιον τὸ ἀναγνωρίζει.

* * *

«Όλοι μας εἴμεθα «*milites Christi*» εἶπε πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς VIII Μεραρχίας στὰ Γιάννενα ὁ Μακαριώτατος. «Στρατιῶτες Χριστοῦ», ταγμένοι στὴν ἀγία Του παράταξι. Μὲ σκοπὸ νὰ ἐπιτελέσουμε τὴν πνευματικὴ στρατεία, ποὺ γεύεται νίκες λαμπρὲς ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ τῆς ἁμαρτίας. Κι' οἱ μνημένοι στὴν πολεμικὴ τέχνη ἀξιωματικοὶ μας ἄκουγαν προσεκτικὰ τὴν ἀπαλὴ φωνὴ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, καθὼς τοὺς παρουσίαζε μιὰν ἄλλη, ξέχωρη ὄψι τοῦ πολέμου τοῦ πνευματικοῦ. Αὐτοῦ τοῦ πολέμου, ποὺ γεννᾷ τὴν εἰρήνη μὲ τὸ Θεὸ καὶ τὸν ἄνθρωπο καὶ χαρίζει στὶς ψυχὰς τὴν πραγματικὴ ἀνάπαυσι καὶ παρηγορία.

* * *

Σὰν πατῆ κανεὶς τὰ ἱερά χῶματα τῆς μεθορίου, ζῆ μιὰν ἄλλη διάστασι. Ξεφεύγει ἀπ' τὰ συνηθισμένα πλαίσια τῆς συμβατικότητος, καὶ πετάει σ' αἰθέρια ὕψη. Ἐνώνεται μὲ τὴν ἀστείρευτη πηγὴ τοῦ ἔθνους. Σὰν τὸν Ἀνταῖο, παίρνει δύναμι στὴν κάθε ἐπαφὴ του μὲ τὶς ἱστορικὲς πραγματικότητες. Νοιώθει νὰ βοηθῆται στὴν κολυμβήθρα τοῦ στοχασμοῦ. Κι' ἡ ἀνεπόλησι τῆς ἱστορίας γίνεται φίλτρο καρδιακὸ κάθε συναισθήματος. Ἐκεῖ στὴ μεθόριο, νοιώθει κανεὶς περισσότερο ὀρθόδοξος, περισσότερο Ἑλληνας. Γιατὶ ἀναβαπτίζεται στὰ αἰῶνια νάματα τοῦ



Ὁ Μακαριώτατος μετὰ τοῦ Σεβ. Δρυϊνουπόλεως καὶ λοιπῶν ἐπισήμων κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ὁρφανοτροφεῖον Κονίτσης.

Γένους μας, τὰ θρησκευτικά· καὶ τὰ ἔθνικά, καὶ ἀνεφοδιάζεται μὲ τὰ ἱερά καὶ ὄσια τῆς Φυλῆς. Εἶχε δίκαιο ὁ Μακαριώτατος σὰν ἔλεγε πὼς τὸ ταξίδι του αὐτὸ ἦταν μιὰ πολύτιμη εὐκαιρία ἀνεφοδιασμοῦ καὶ ψυχικοῦ ἀναβαπτισμοῦ.

* * *

Μὲ τὴ γνωστή του καλλιέπεια μίλησε στὴν Κόνιτσα ὁ ἅγ. Δρυῖνουπόλεως μετὰ τὴ θεμελίωσι τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ ἀπὸ τὸν Μακαριώτατο. Κι' ἦταν τόσο συγκινητικά τὰ λόγια τοῦ Ἱεράρχη, ποῦ φερναν δάκρυα στὰ μάτια. «Κάμετε — εἶπε — χημικὴ ἀνάλυσι τοῦ χῶματος αὐτοῦ. Θὰ βρῆτε περισσότερο αἷμα καὶ λιγώτερο νερό». Πράγματι. Εἶναι ποτισμένο μὲ αἷμα ἡρώων καὶ μαρτύρων τὸ χῶμα τῆς Ἡπείρου. Γονιμοποιημένο ἀπὸ τὰ ἔνδοξα καὶ γενναῖα κατορθώματά των. Ἁγιασμένο μὲ τὸ θυμίαμα τῆς θυσίας των. Μυρωμένο μὲ τὴν αὔρα τῆς πνοῆς των. Μοναδικὸ προνόμιο δικό μας, μέσα σ' ὄλο τὸν κόσμον «Εἵμαστε ἀπόγονοι μαρτύρων, μέσα μας τρέχει ἡρώων αἷμα».

* * *

«Στοὺς γονεῖς μου ὀφείλω τὸ ζῆν· στοὺς Ριζάρους τὸ «εὖ ζῆν». Μὲ τὰ λόγια αὐτά, καὶ τὴν ἐπίσκεψι τοῦ Μονοδενδρίου, μικροῦ χωριοῦ στὸ Ζαγόρι, ἀπὸ ὅπου ξεκίνησαν οἱ δύο ἀδελφοὶ Γεώργιος καὶ Μάνθος, θέλησε νὰ δείξῃ ὁ Μακαριώτατος τὴν εὐγνωμοσύνη του σὲ κείνους, στοὺς ὁποίους ὀφείλει ὅ,τι εἶναι. Ἡ εὐγνωμοσύνη πάντα εἶναι μοσχομύριστη ἀρετὴ. Μὰ ὅταν δείχνεται σὲ ὄρες φτασμένης ἐπιτυχίας, τότε γίνεται πραγματικὸ εὐωδιαστὸ μῦρο, ποῦ γεμίζει τὸν ἀέρα, μπαίνει στὶς καρδιές, χαρίζει διδάγματα.

* * *

Ἐνα μικρὸ στρατιωτικὸ ἀεροπλανάκι μᾶς φέρνει μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ στὴ βᾶσι μας. Σωστὸ σκαλάθουρμα «ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων». Περνᾶμε πάνω ἀπὸ πανύψηλες βουνοκορφές, ἀπότομα φαράγγια, ἤρεμα νερά, εὐφορα χωράφια. Ἀφήνουμε πίσω μας τὰ Φυλάκια, τοὺς ἀκρίτες, τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ. Μὰ τί μ' αὐτό. Ὅ,τι εἶδαμε ἔμεινε μέσα μας σὰν σύμβολο ἱερὸ καὶ τιμημένο. Σὰν μιὰ προσταγὴ γιὰ μᾶς, γιὰ ὄλους τοὺς Ἑλληνας. Προσταγὴ γιὰ τὴ πιστὴ συνέχισι χωρὶς παρέκκλισι, τῆς παραδομένης προγονικῆς κληρονομιάς, ποῦ συγκεντρώνεται σὲ τοῦτα τὰ δύο: Τὴν ἀνόθευτη φύλαξι τῶν βωμῶν μας καὶ τὴν ἀμείωτη τήρησι τῶν ἐστιῶν μας.

Ἄρχιμ. ΧΡΙΣΤΟΔ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ·Ι·ΔΗΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΝ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ

«Ὁ νόμος τοῦ Κυρίου ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχάς·
ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστή, σοφίζουσα νήπια».

(Ψαλμ. ΙΗ' 8)

1. Ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία τῶν ψαλμῶν.

Μεταξὺ τῶν ἀδαμάντων τῆς Γραφικῆς φιλολογίας ἐξέχουσαν ὅλως θέσιν κατέχει ἡ ποιητικὴ τῶν ψαλμῶν συλλογή, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως λεπτότητος καὶ δυνάμεως τοῦ λογοτεχνικοῦ ὕφους, ὅσον καὶ διὰ τὴν ζωηρὰν καὶ εἰλικρινῆ καὶ ἀνεπιτήδευτον ἔκφρασιν τῶν συναισθημάτων τῶν συγγραφέων τοῦ ψαλτηρίου, τὰ ὅποια χαρρακτηρίζει ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον μία βαθεῖα πρὸς τὸν Θεὸν πίστις καὶ μία ἰσχυρὰ καὶ ἀκλόνητος ἐλπίς τοῦ δικαίου ὅτι ὁ Θεὸς «οὐκ ἐγκαταλείπει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς ἄδην οὐδὲ δώσει τὸν ὄσιόν του ἰδεῖν διαφθοράν» (Πρβλ. Ψαλμ. ΙΕ' 10). Εἰς ἅπαντας τοὺς ψαλμοὺς διαχέεται τὸ ἥδὺ τῆς θεοσεβείας ἄρωμα μὲ τοιαύτην ζέσιν καὶ ἔξαρσιν, ὥστε, ἐν τῇ ἀναγνώσει τούτων, νὰ αἰσθανώμεθα τὴν ψυχὴν μας σκιρτῶσαν καὶ ἀνανεουμένην ὡς εἰς πνευματικὴν κολυμβήθραν θεραπεύουσαν πᾶσαν νόσον καὶ ἐγγενῶσαν τὸν πόθον τοῦ Θεοῦ, ὥστε αὐθορμήτως νὰ ἔρχωνται εἰς τὰ χεῖλη μας οἱ λόγοι τοῦ Ψαλμοῦ «πρὸς σέ, Κύριε, ἤρα τὴν ψυχὴν μου, ὁ Θεός μου. ἐπὶ σοί πέποιθα» (Ψαλμ. ΚΔ' 1-2). Ἐκαστος ψαλμὸς, εἴτε φέρει τὸν χαρακτῆρα δεήσεως καὶ ἰκεσίας εἴτε αἴνου καὶ προσευχῆς εἴτε ἐξομολογήσεως καὶ μετανόιας εἴτε ἐλεγείου ἢ ἄλλου τινὸς περιεχομένου, παρουσιάζει τὴν μορφήν, τὸν παλμὸν καὶ τὴν δύναμιν ψυχοσωτηρίου σαλπίσματος θεοπνεύστου, διότι μόνον ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ Θεοῦ θὰ ἡδύνατο νὰ διατυπωθῶν τοσοῦτον ὑψηλαὶ ἔννοιαι μὲ τοιοῦτον λογοτεχνικὸν κάλλος.

Ὁ Μέγας Δαυὶδ, ὁ βασιλεὺς ἅμα καὶ προφήτης καὶ ποιητής, εἰς ὃν ἀποδίδονται καὶ οἱ περισσότεροι τῶν ψαλμῶν, μᾶς καλεῖ νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸν πνευματικὸν λειμῶνα μὲ τὴν πλουσίαν ποιητικὴν τράπεζαν καὶ ἐκεῖ νὰ ἐγκαταστήσωμεν μονίμως τὸ ἐνδιαίτημά μας. Ἐκεῖ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν θεοπνεύστων στίχων καὶ ὑπὸ τὴν ζωοποιὸν ἐπίδρασιν τοῦ ἀρώματος τῆς θεοκεντρικῆς ποιήσεως τοῦ ψαλτηρίου, θὰ αἰσθανθῶμεν ἀσφαλῶς τὸ μεγαλεῖον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, τὴν ἰδικὴν μας μηδαμινότητα καὶ ματαιότητα τοῦ κόσμου,

καί, ὡς ὁ Ψαλμωδός, θὰ δοκιμάσωμεν τὸν πρὸς τὸν Θεὸν ἔρωτα καὶ θὰ ἐπαναλάβωμεν τοὺς λόγους: «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σε, ὁ Θεός, ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα· πότε ἤξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ» (Ψαλμ. ΜΑ' 2-3). Ποία ποιητικὴ συλλογὴ ἔχει τὴν δύναμιν τῆς ἐξάρσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τῆς ἀνατάσεως τοῦ πνεύματος πρὸς τὸν Δημιουργόν, τῆς ἠθικῆς καθάρσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀναπλάσεως τῆς συνειδήσεως; Καὶ εἰς ποίαν ἄλλην ποίησιν δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὴν ἀριστουργηματικὴν ἔκφρασιν τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως μὲ εἰκόνας καὶ σχήματα λόγου συναρπάζοντα τὴν διάνοιαν καὶ ἀληθείας αἰωνίους, ὡς ἡ «μέντοιγε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἄνθρωπος, πλὴν μάτην ταράσσεται· θησαυρίζει καὶ οὐ γινώσκει τίμη συνάζει αὐτὰ» (Ψαλμ. ΔΗ' 7); Ἄλλά, ὅταν εἰσέλθῃ τις εἰς τὸν παράδεισον τῶν ἐννοιῶν τῶν ψαλμῶν, εἶναι δύσκολον νὰ περιγράψῃ τὸ μεγαλεῖον των διότι εὐρίσκεται ἐνώπιον μιᾶς πλουσίας πνευματικῆς πανδαισίας καὶ ἐπιλογῆ τοῦ καλυτέρου ἐδέσματος εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος.

Ἡ κατὰ τὰ ἀνθρώπινα κριτήρια ἐξαρσις τῆς λογοτεχνικῆς ἀξίας τούτου ἢ ἐκείνου ἐκ τῶν ψαλμῶν δὲν σημαίνει ὅτι οἱ ἄλλοι ψαλμοὶ μειονεκτοῦν ὡς πρὸς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὸν παλμὸν τῆς ποιητικῆς τέχνης καὶ πρὸ πάντων ὡς πρὸς τὰς ἐκφραζομένας ὑψηλὰς ἐννοίας, αἱ ὁποῖαι ἐν πολλοῖς, ὡς συμβαίνει ἰδίως εἰς τοὺς μεσσιανικοὺς λεγομένους ψαλμοὺς (Βον, ΙΕον ΚΑον, ΜΔον ΟΑον καὶ ΡΘον) θραύουν τὸ παραπέτασμα τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιστητοῦ καὶ προχωροῦν διὰ τῆς δυνάμεως τῆς θείας ἐλλάμψεως, εἰς περιοχὰς τὰς ὁποίας μόνον ἡ προφητικὴ δύναμις δύναται νὰ φθάσῃ. Καὶ εἶναι γεγονὸς ἀναντίλεκτον ὅτι τὰ ὅσα ἐν τοῖς Μεσσιανικοῖς ψαλμοῖς ἀναφέρονται, εὔρον ἀπόλυτον ἐφαρμογὴν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διότι περὶ ποίου ἄλλου, ἂν μὴ περὶ τοῦ Θεοανθρώπου, ὠμίλει ὁ Ψαλμωδὸς ἐν στίχ. 1-2 τοῦ Βου ψαλμοῦ «Ἰνατὶ ἐφρούραζαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενὰ; παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ». Ἡ μήπως δὲν ἐπηλήθευσεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἐσταυρωμένου ἢ πρόρρησις τοῦ ψαλμοῦ ΚΑ' 19 «διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κληρον»; Κατὰ ταῦτα ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία τῶν ψαλμῶν εἶναι ἀνωτέρα πάσης ἄλλης καὶ δὴ τῆς θύραθεν ποιήσεως καὶ θὰ ἦτο τοῦλάχιστον βλάβημον καὶ βέβηλον νὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ συγκρίνωμεν τὰ ἀριστουργήματα ταῦτα τῶν θεοπνεύστων ἀνδρῶν μὲ οἰαδήποτε ἄλλα κατασκευάσματα τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως.

2. Αἱ ὑψηλαὶ ἔννοιαι τῶν ψαλμῶν.

Θεοκεντρικὴν ἔχουσα τὴν βᾶσιν ἢ ποιήσις τῶν ψαλμῶν, συναρπάζει τὸν ἀναγνώστην μὲ τὰς ὑψηλοτάτας ἐννοίας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἄξιαν αἰωνίαν, καθ' ὅσον εἰς τὰς στροφὰς αὐτῶν κινεῖται καὶ ὁμιλεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ἔνεκα τοῦ λόγου τούτου δαψιλῆς γίνεται χρῆσις τοῦ ψαλτηρίου ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅπου αἱ περισσότεραι παραθέσεις ἐκ τῆς Π.Δ. εἶναι εἰλημμένοι ἐκ τῶν ψαλμῶν. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ἐξηγῶν τὴν τοιαύτην προτίμησιν τῶν ψαλμῶν, γράφει χαρακτηριστικῶς τὰ ἐξῆς: «Τίνας ἔνεκεν παρὰ πάσας τὰς Γραφάς, τὰς ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ τὰς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὴν τοῦ Δαυὶδ βίβλον οὕτως ἀγαπῶσι πάντες καὶ τοῦτον ἐκ στόματος φέρουσιν ἐμελέτησαν;.... Πάντες γὰρ αὐτὸν ἀντὶ μύρου διὰ στόματος φέρομεν. Ἐν Ἐκκλησίᾳ παννυχίδες, καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυὶδ. Ἐν ὀρθριναῖς ὑμνολογίαις, καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυὶδ. Ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν παρθένων ἰστουργίαι, καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυὶδ. Ὡ τῶν παραδόξων πραγμάτων! Πολλοὶ μῆτε γραμμάτων πεῖραν τὴν ἀρχὴν εἰληφότες ἐκμαθόντες ὅλον τὸν Δαυὶδ ἀποστηθίζουσι... Ἐν μοναστηρίοις χορὸς ἅγιος ταγμάτων ἀγγελικῶν, καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυὶδ... Δαυὶδ μόνος ἐφίσταται καὶ τοὺς τοῦ Θεοῦ δούλους εἰς ἀγγελικὰς παννυχίδας διεγείρει, τὴν γῆν οὐρανὸν ἐργαζόμενος καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἰσαγγέλους ποιῶν καὶ τὸν ἡμέτερον βίον κατὰ πάντα διακοσμῶν καὶ τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γινόμενος καὶ διὰ πάντων τὸν ἡμέτερον βίον ἀγγελικὸν ἐργαζόμενος· παιδίους συναυξανόμενος, νεωτέρους εἰς σύνεσιν προσκαλούμενος, παρθένοις σωφροσύνην χαριζόμενος, πρεσβυτέροις ἀσφάλειαν δωρούμενος, τοὺς ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν προσκαλούμενος» (Περὶ μετανοίας καὶ εἰς τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ Δαυὶδ περὶ τῆς τοῦ Οὐρίου). Εἰς ὅσα ὁ Χρυσορρήμων Ἀντιοχεὺς μὲ τόσῃ ἐνάργειαν λόγου ἀποφθεγματικῶς διετύπωσε, τί ἀπέμεινε νὰ προσθέσωμεν ἡμεῖς οἱ ἰδιῶται τῇ τέχνῃ τοῦ λόγου καὶ τόσον ἐκείνου ὑπολειπόμενοι τῇ σοφίᾳ;

Ἡ κατάταξις τῶν ἐννοιῶν τῶν ψαλμῶν εἰς ὀρισμένας διακεκριμένας ομάδας εἶναι δυσχερὴς, διότι αἱ ἰδέαι ἐκάστου τούτων εἶναι πολυσύνθετοι καὶ ὑπὸ διάφορον διατύπωσιν ἀπαντῶσιν εἰς πλείστους ἄλλους ψαλμοὺς, ὥστε ὁ ἀπόλυτος χαρακτηρισμὸς ἐνὸς ψαλμοῦ ὡς διδακτικοῦ λόγου χάριν ἢ μεσσιακοῦ νὰ θεωρῆται ἐπισηφελῆς καὶ μᾶλλον ἄστοχος. Παρὰ ταῦτα ἐκ τῶν γενικῶν καὶ ἐντονωτέρων χαρακτηριστικῶν ἐκάστου ψαλμοῦ δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τούτους εἰς πέντε κατηγορίας, εἰς ἅς ἀνήκουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ψαλμοὶ ὁμοειδεῖς, ὡς οἱ εὐχαριστήριοι, οἱ ἐλεγειακοὶ ἢ ψαλμοὶ τῆς μετα-

νοίας, οἱ διδακτικοί, οἱ ἱστορικοί, καὶ οἱ μεσσιακοί. Ἡ ἀξιολόγησις τῶν ἐννοιῶν τοῦ ψαλτηρίου εἶναι ἔτι δυσχερεστέρα τῆς κατατάξεως τούτων εἰς ὁμάδας, διότι παρουσιάζονται ὡς ἴσῃς ἀξίας, ἐκάστη βεβαίως κατὰ τὸ εἶδος αὐτῆς. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀδιστακτικῶς δυνάμεθα νὰ ἐκφέρωμεν εἶναι ὅτι ἡ ποιότης τῶν διὰ μέσου τῶν στροφῶν τῶν ψαλμῶν διηκουσῶν ἐννοιῶν εἶναι τῆς αὐτῆς στυλιπνότητος, διαφέρουσα μόνον κατὰ τὸν χρωματισμόν. Εἰς τοὺς εὐχαριστηρίους ψαλμοὺς θὰ εὐρεθῶμεν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς εὐσεβοῦς ψυχῆς, ἡ ὅποια ἐν τῇ ἐξάρσει τῆς ἀναφωνεῖ· «Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν σου τοῦ καταλῦσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν» (Ψαλμ. Η' 3), ἡ ἐκσπᾶ εἰς ὕμνους περὶ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ σοφοῦ Νομοθέτου· «ὁ νόμος τοῦ Κυρίου ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχάς· ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστή, σοφίζουσα νήπια» (Ψαλμ. ΙΗ' 8) Εἰς τοὺς ἐλεγειακοὺς ψαλμοὺς, τοὺς καὶ ψαλμοὺς τῆς «μετανοίας» λεγομένους θὰ δοκιμάσωμεν τὴν βαθεῖαν ἐκείνην συγκίνησιν ἡ ὅποια προκαλεῖται ἐκ τῆς εἰλικρινοῦς ἐξομολογήσεως μιᾶς συντετριμμένης ψυχῆς, ἡ ὅποια ἐκζητεῖ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου, λέγουσα· «Ἐπίστρεψον, Κύριε, ρῦσαι τὴν ψυχὴν μου, σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ ἔλέους σου... ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου, λούσω καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνὴν μου βρέξω» (Ψαλμ. ΣΤ' 5 καὶ 7). Ἡ θ' ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν τῆς τεταραγμένης καὶ ἐπαναστατημένης συνειδήσεως, ἡ ὅποια, συναισθανθεῖσα πόσον ἐπίκρανε τὸν Θεόν, ἀναφωνεῖ· «ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίαν σου τοῦ σωτηρίου σου καὶ πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με...» (Ψαλμ. Ν' 14). Οἱ διδακτικοὶ ψαλμοὶ θὰ μᾶς δώσουν ἀνάγλυπον τὴν εἰκόνα τῆς ματαιότητος τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, τὴν ἀστάθειαν τοῦ πλοῦτου καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, τὸ ὁποῖον ὅμως δυστυχῶς ἐχρησιμοποίησε κακῶς τὸ λογικὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ κατέρριψεν ἑαυτὸ εἰς τὴν βαθμίδα τῶν κτηνῶν· «καὶ ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς» (Ψαλμ. ΜΗ' 13). Θὰ διδαχθῶμεν ἐπίσης διὰ τῆς μελέτης τῶν διδακτικοῦ περιεχομένου ψαλμῶν τὸ ἀκατάλυτον κύρος καὶ τὴν αἰωνίαν ἰσχύϊν τῶν θείων ἐντολῶν, τὴν ἀνάγκην τῆς ἠθικῆς σταθερότητος εἰς τὸν Θεῖον Νόμον καὶ τῆς ἐπιμελοῦς μελέτης αὐτοῦ· «καὶ γὰρ τὰ μαρτύριά σου μελέτη μου ἔστι, καὶ αἱ συμβουλίαι μου τὰ δικαιώματά σου» (Ψαλμ. ΡΙΗ' 24). Ἄλλ' ἀκόμη καὶ ἐκ τῶν ὡς ἱστορικῶν θεωρουμένων ψαλμῶν θ' ἀντλήσωμεν χρήσιμα διδάγματα ἐκ τῶν διαπραχθέντων σφαλμάτων τῶν διαφόρων φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ, αἱ ὅποια εἰς τιμωρίαν ὑπέστησαν δεινὰ διότι «ἐπέειρασαν καὶ παρεπίκραναν τὸν Θεὸν τὸν ὄψιστον καὶ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ οὐκ ἐφυλάξαντο» (Ψαλμ. ΟΖ' 56).

Τέλος εἰς τοὺς μεσσιακοὺς ψαλμοὺς θὰ εὕρωμεν τὴν προεικόνισιν τοῦ ἀναμενομένου καὶ ἐρχομένου Μεσσίου, ὅστις θὰ κατέλθῃ ἐξ οὐρανῶν «ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον καὶ ὡσεὶ σταγῶν ἢ στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν» (Ψαλμ. ΟΑ' 6), «κρινεῖ τοὺς πτωχοὺς τοῦ λαοῦ καὶ σώσει τοὺς υἱοὺς τῶν πενήτων καὶ ταπεινώσει συκοφάντην» (Αὐτ. 4), ἐξέρχεται ἐκ τοῦ Ἄδου ἀλώβητος καὶ ἐνδοξος μὴ γνωρίσας ἐν αὐτῷ διαφθοράν (Ψαλμ. ΙΕ' 8-11), ἰδρύει τὴν αἰώνιον καὶ οἰκουμενικὴν βασιλείαν (Ψαλμ. ΜΔ' 7, ΚΑ' 31-32), ἥτις εἶναι προωρισμένη νὰ φέρῃ εἰς τὸν κόσμον τὴν εἰρήνην καὶ τὴν δικαιοσύνην (Ψαλμ. ΟΑ' 1-3).

3. Αἱ ἠθικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ διδασκαλίαι τῶν ψαλμῶν.

Οἱ συγγραφεῖς τῶν ψαλμῶν, ἰδιαιτέρως δὲ ὁ προφητὰνὰξ Δαυὶδ, οὐδέποτε λησμονοῦν τοὺς κινδύνους ἐξ ὧν ἐρρύσατο αὐτοὺς ὁ Κύριος καὶ ἡ θερμουργὸς πίστις των κρούει τὰς χορδὰς τῆς εὐσεβοῦς ψυχῆς των καὶ συνθέτουν θεσπεσίους ὕμνους εὐγνωμοσύνης. Ἡ εὐαίσθητος καρδιά των ἀφοῦ ἀνομολογεῖ τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰ κρίματα καὶ τὴν ταπεινότητά της, ἐξυμνεῖ τὸ μεγαλεῖον τῆς δυνάμεως Ἐκείνου, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸν «στερέωμά των», τὴν «καταφυγὴν», τὸν «ρύστην», τὸν «ὑπερασπιστὴν», τὸ «κέρας σωτηρίας», τὸν «ἀντιλήπτορα». Ὁλόκληρος ὁ ΙΖ' ψαλμὸς, -διὰ νὰ μνημονεύσωμεν ἕνα ἐξ ὄλων- δὲν εἶναι παρὰ ἔκχυσις τοῦ αἰσθημάτων αὐτοῦ, τὴν κραταιὰν καὶ τῆς ρητῆς ἅμα ὑποσχέσεως τοῦ Ψαλμωδοῦ ὅτι «ἔσεται ἄμωμος» μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ «φυλάσσεται ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀνομίας» καθ' ὅσον πιστεύει ὅτι ὁ Θεὸς θὰ φωτίζη τὸν λύχνον τοῦ πνεύματός του, θὰ φωτίζη τὸ σκότος του. Ἐκ τούτου καὶ μόνον προκύπτει τὸ ἠθικὸν δίδαγμα τῆς ἰδίας ἡμῶν ἀδυναμίας ἄνευ τῆς συμπαραστάσεως τοῦ Θεοῦ, ὅσονδῆποτε ἰσχυροὶ καὶ ἄν λογιζόμεθα μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ τόσον ἰσχυρὸς καὶ πλούσιος καὶ σοφὸς βασιλεὺς Δαυὶδ θεωρεῖ ἑαυτὸν ἀνίκανον νὰ συνεχίσῃ τὸν δρόμον τῆς ζωῆς του, ἐὰν ὁ λύχνος τῆς υπάρξεώς του δὲν φωτίζεται ἀπὸ τὸ θεῖον φῶς, ὥστε νὰ δύναται νὰ διακρίνῃ τὰς παγίδας τοῦ θανάτου. Ὁ Δαυὶδ, εἴτε κατανικῶν τοὺς ἐχθρούς του εἴτε στενοχωρούμενος καὶ διωκόμενος καὶ βαλλόμενος πανταχόθεν ὑπ' αὐτῶν, οὐδέποτε λησμονεῖ τὸν κραταιὸν σύμμαχον οὔτε ἀπαγοητεύεται ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλ' εἶναι βέβαιος ὅτι ὁ Θεὸς θὰ τὸν ἐξαγάγῃ ἐκ τῶν κινδύνων καὶ θὰ ἐξέλθῃ τελικῶς νικητῆς.

Εἰς μίαν τῶν βαθυτέρων συνθέσεών του, ὡς θεωρεῖται ὁ ΙΗ' ψαλμὸς, ὁ προφητὰνὰξ ἀνυμνεῖ μὲ ἀπαράμιλλον ποιητικὴν δύναμιν

τὸ μεγαλεῖον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποῦ λαμπρὰν ἀπόδειξιν μᾶς παρέχει ὁ ἑναστρος οὐρανὸς καὶ τὸ στερέωμα· «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα» (στρ. 2). Εἶναι δὲ τόσον λαμπρὰ τὰ ἔργα ταῦτα τοῦ Θεοῦ, ὥστε ἐκάστη ἡμέρα νὰ διακηρύσῃ ταῦτα ἀνά τὴν οἰκουμένην καὶ ἐκάστη νύξ νὰ μεταδίδῃ δι' αὐτῶν τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ εἰς ὅλον τὸν κόσμον μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς· «Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν» (Ψαλμ. ΙΗ' 5). Αὐτὰ τὰ ἔργα φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς σοφίας καὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ καὶ μόνον οἱ ἔθελουτοφλοῦντες, οἵτινες τοὺς ὀφθαλμοὺς «ἐκάμμυσαν» καὶ ὧν ὁ νοῦς «ἐσκοτίσθη» δὲν ἀναγνωρίζουν τὴν ὑπερτάτην σοφίαν καὶ γνώσιν καὶ δύναμιν τοῦ Δημιουργοῦ.

Εἰς τὴν χρυσοφόρον γῆν τῶν ψαλμῶν ὁ εὐσεβὴς ἐρευνητὴς θὰ εὕρῃ βλαστάνουσαν καὶ καρποφοροῦσαν τὴν συναίσθησιν τῆς ἀμαρτωλότητος τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἐπίγνωσιν τῆς μηδαμινότητός του, τὰς λαμπρὰς τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς πίστεως ἀρετὰς εἰς μίαν ποιητικὴν ἔξαρσιν, συναγεύρουσαν τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἐπίπεδα ὅπου ὁ φωτισμὸς τοῦ θείου νόμου κατεργάζεται τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν δικαίωσιν. Εἰς μάτην εἰς τοὺς γραφικοὺς λειμῶνας τοῦ ψαλτηρίου θ' ἀναζητήσῃ τις ἀγόνους καὶ ἀνύδρους περιοχάς. Δὲν θὰ εὕρῃ εἰ μὴ μόνον ὀάσεις, πνευματικὰς παρεχούσας τέρψεις, ὅπου ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἀλήθεια, ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπίς, ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ἡ μετάνοια καὶ ὁ φόβος τοῦ Κυρίου κατῴρθωσαν διὰ τῆς γραφίδος θεοπνεύστων ποιητῶν νὰ δημιουργήσουν ἀληθῆ πνευματικὸν παράδεισον. Ἐντὸς τοῦ παραδείσου τούτου τῶν ὑψηλῶν θείων ἐνοιῶν ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, ὅσον προχωρεῖ πρὸς τὰ ἐνδότερα τόσον θέλγεται, καὶ αἰσθάνεται ἑαυτὴν λυτρουμένην ἐκ τοῦ ταπεινοῦ ὑλικοῦ στοιχείου καὶ ἐπαναφερομένην εἰς τὸ ἀρχέγονον κάλλος διὰ τῆς καθάρσεώς της εἰς τὰνάματα τῆς Κασταλλίας πηγῆς τῶν ψαλμῶν.

Διὰ μέσου τῶν θεοπνεύστων στροφῶν τοῦ ψαλτηρίου διερχόμενοι καὶ ἐγκύπτοντες εἰς αὐτάς, ἀποκτῶμεν τὴν συνείδησιν τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ πρὸς τὴν θείαν τελειότητα ἐνηρμοισμένου. Ἡ φωνὴ τοῦ Ψαλμοῦ μᾶς ἀφωπνίζει, τρόπον τινά, ἐκ τοῦ ληθάργου εἰς τὸν ὁποῖον μᾶς ἔριψεν ἡ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀποστασία. Ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν ψαλμῶν δοκιμάζομεν τὸ εὐχάριστον ἐκεῖνο συναίσθημα, τὸ ὁποῖον μᾶς κυριεύει ὡς ἂν εἰσερχόμεθα εἰς ἀνθάνα μὲ σπάνια ἄνθη, τὸ ἄρωμα τῶν ὁποίων προκαλεῖ εἰς ἡμᾶς τόσον εὐαρέστους ἐρεθισμοὺς, ὥστε νὰ μᾶς γεννᾶται ἡ ἐπιθυμία νὰ εἰσπνέωμεν διαρκῶς καὶ μεγαλυτέραν δόσιν ἐκ τῆς θαυμασίας

δομῆς των. Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ εὐωδίας πνευματικῆς. Πρόκειται περὶ πνοῆς αἰωνίου ἢ ὁποῖα μᾶς ἐνθουσιάζει καὶ μᾶς συμπαράσφρει ὥστε νὰ εἴπωμεν μετὰ τοῦ θεωρητήμονος ποιητοῦ· «Πιστεύω τοῦ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ Κυρίου ἐν τῇ γῆ ζώντων» (Ψαλμ. ΚΣΤ' 13). Ἡ χαρμόσυνος αὐτῆ φωνῆ τοῦ Δαυὶδ οὐδεμίαν ἔχει ἐν ἑαυτῇ ἔπαρσιν. Εἶναι ἡ αὐθόρμητος ἐκδήλωσις μιᾶς κεκαθαρμένης καὶ λελουσμένης ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ψυχῆς, ἡ ὁποῖα ἠσθάνετο ἑαυτὴν ἀγνήν καὶ ἄμωμον, ὡς ἐπ' ἀληθεία μαρτυρεῖ ὁ Ψαλμωδός· «Ἐγὼ δὲ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην· λύτρωσαί με καὶ ἐλέησόν με. ὁ πούς μου ἔστη ἐν εὐθύτητι· ἐν ἐκκλησίαις εὐλογῆσω σε, Κύριε» (Ψαλμ. ΚΕ' 11-12). Ἄλλὰ περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἠθικοθησκευτικῆς διδασχῆς τοῦ ψαλτηρίου παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς ὅσα σχετικῶς ὁ Μέγας Βασίλειος παρατηρεῖ· «Ἄλλα μὲν προφητῆται παιδεύουσι καὶ ἄλλα ἱστορικοὶ καὶ ὁ νόμος ἕτερα καὶ ἄλλα τὸ εἶδος τῆς παροϊμακῆς παραινέσεως. Ἡ δὲ τῶν ψαλμῶν βίβλος τὸ ἐκ πάντων ὠφέλιμον προεἴληφε. Προφητεύει τὰ μέλλοντα· ἱστορίας ὑπομιμνήσκει· νομοθετεῖ τῷ βίῳ· ὑποτίθεται τὰ πρακτέα. Καὶ ἀπαξιαπλῶς κοινὸν ταμεῖόν ἐστιν ἀγαθῶν διδασχμάτων, τὸ ἐκάστῳ πρόσφορον κατὰ τὴν ἐπιμέλειαν ἐξευρίσκουσα... Τί γὰρ οὐκ ἂν μάθοις ἐνευθην; Οὐ τῆς ἀνδρείας τὸ μεγαλοπρεπές; Οὐ τῆς δικαιοσύνης τὸ ἀκριβές; Οὐ σωφροσύνης τὸ σεμνόν; Οὐ τὸ τῆς φρονήσεως τέλειον; Οὐ μετανοίας τρόπον; Οὐχ ὑπομονῆς μέτρα; Οὐχ ὅ,τι ἂν εἴποις τῶν ἀγαθῶν; Ἐνταῦθα ἐνὶ θεολογία τελεία, πρόρρησις τῆς διὰ σαρκὸς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ, ἀπειλὴ κρίσεως, ἀναστάσεως ἐλπίς, φόβος κολάσεως, ἐπαγγελία δόξης, μυστηρίων ἀποκαλύψεις. Πάντα ὡσπερ ἐν μεγάλῳ τινὶ καὶ κοινῷ ταμεῖῳ τῇ βίβλῳ τῶν ψαλμῶν τεθησαύρισται» (Εἰς Ψαλμ. Α' Migne 29, 212-223).

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν Περιδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» παρακαλοῦνται, ὅπως πᾶσαν ἀλλαγὴν διευθύνσεως των γνωστοποιοῦν ἀμέσως εἰς τὰ Γραφεῖα τῶν ὡς εἴρηται Περιδικῶν, Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι Τ. 140, δι' ἐπιστολῆς των, σημειουμένης ἀπαραιτήτως τῆς παλαιᾶς διευθύνσεως, ἵνα καταστῆ δυνατὴ ἡ κανονικὴ ἀποστολὴ τῶν φύλλων.

Η ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΤΗΣ ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑΣ

ΔΟΚΙΜΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

«Pour faire fortune à Rome, il faut être... perfidement sincère... etc.».
Casanova, «Memoires», τόμ. Α', κεφ. ΙΧ

Ὁ ἀπομνημονευματογράφος αὐτός, πού πολλοὶ γνωρίζουν τ' ὄνομά του, λίγοι ὅμως γνωρίζουν τὴν λογοτεχνικὴ καὶ ἱστορικὴ ἀξία τοῦ πολυτόμου ἔργου του, γράφει κάπου, ὅτι, γιὰ νὰ ἐπιτύχεις στὴν κοινωνία τῆς Ρώμης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (γύρω στὰ 1750) πρέπει νὰ εἶσαι «...ἐλαστικός, κρυψίνους, ἀδιαπέραστος, πονηρὰ εἰλικρινής... κλπ».

Στάθηκα ἰδίως πάνω σ' αὐτὴ τὴ φράση «πονηρὰ εἰλικρινής» ἢ «ἄπιστα εἰλικρινής» (perfidement sincère), καὶ προσπαθῶ νὰ βρῶ τὸ νόημά της. Κι' ἡ προσπάθεια αὐτὴ μὲ ὀδηγεῖ σὲ μερικές σκέψεις πάνω στὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ στὸ ρόλο τῆς εἰλικρινείας στὴ ζωὴ μας.

« Πονηρὰ εἰλικρινής » δὲν σημαίνει ἀπλῶς «ἀνειλικρινής».
Εἶναι κάτι πιὸ σύνθετο.

Λοιπὸν εἶναι φανερό, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ δώσει κανεὶς σ' αὐτὴ τὴ φράση, ἐκείνη τὴν ἐξήγηση, τὴν ἐξωτερικὴ, πού οἱ νομικοὶ τὴν ὀνομάζουν «γραμματικὴ ἔρμηνεία» καὶ πού στηρίζεται μόνο στὶς λέξεις τοῦ κειμένου. Αὐτὲς οἱ δυὸ λέξεις, πού συγκροτοῦνται μεταξύ τους, καὶ πού σκόπιμα, τίς ἔνωσε ὁ συγγραφέας μας, μένουν τόσο ἀδιαπέραστες, θὰ ἔλεγα ἀδιάβροχες, ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη—πῶς ἢ πονηρία θὰ συγχωνευθεῖ μὲ τὴν εἰλικρίνεια;—τόσο ἀπειθάρχητες καὶ αἰνιγματικές, ὥστε, ἀπὸ γραμματικὴ ἄποψη, δὲ θὰ βγάλουμε νόημα.

Κάποιος, καθὼς συζητούσαμε πάνω σ' αὐτὴ τὴ φράση, μοῦ εἶπε:

—Εἶναι περιττὸ νὰ βασανίζεται κανεὶς νὰ βρεῖ νόημα. Εἶπε «πονηρὰ εἰλικρινής», ἀλλὰ ἐννοοῦσε ἀπλούστατα τὸν πονηρὸ, τὸν ἄνθρωπο τὸν ἄπιστο, τὸν ἀνειλικρινῆ. Εἶναι λοιπὸν τὸ ἴδιο, σὰ νὰ εἶχε πεῖ «πονηρὸς» ἢ «ἀνειλικρινής».

Βέβαια, ἂν θέλεις τὰ ἀπλοποιεῖς ἔτσι ὅλα τὰ πράγματα. Τότε ὅμως παραγνωρίζεις τὸ περιτύχασμά τους, τίς ἀποχρώσεις τους καὶ

τις φωτοσκιάσεις τους, και κρατείς μόνο τὸ σκληρὸ γεωμετρικὸ περίγραμμα τῶν ἐνοιῶν και ἀπορρίπτεις και καταργεῖς ἓνα πλῆθος ἔνοιες, πού αὐτὲς ἰδίως, με τὴ λεπτότητά τους και τὴν ἀμφίβολη κυμαινόμενη και ἱριδίζουσα ἀκτινοβολία τους, πλουτίζουν με χάρη και με ὁμορφιά τὸ στοχασμὸ μας. Γιατὶ βέβαια, ἄλλο εἶναι νὰ πεῖς «πονηρὸς» και ἄλλο «πονηρὰ εἰλικρινής».

Τώρα θυμοῦμαι μιὰ σελίδα ἀπὸ ἓνα βιβλίο τοῦ Jean Giraudoux, πού βγήκε ἀκριβῶς στις παραμονὲς τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου: ἔλαβε μιὰ ἐπιστολὴ ἀπὸ ἓνα Γάλλο πολίτη, πού ἐπὶ χρόνια ἀνεβοκατέβαινε στὰ Ὑπουργεῖα και ὑπέβαλλε ἀναφορὲς και σχέδια γιὰ μεγάλα, γιὰ τεράστια ἔργα, πού θὰ μεταμόρφωναν τὸ Παρίσι και θὰ τοῦ ἔδιναν μιὰ καινούργια, λαμπρότερη μορφή και αἴγλη. Γιὰ πολὺν καιρὸ, τοῦ ἔγραφε ὁ ἐπιστολογράφος, δὲν τοῦ ἔδιναν προσοχή. Ἐπὶ τέλους, κατόρθωσε νὰ ἰδεῖ τὸν Ὑπουργό, και νὰ τοῦ ἐκθέσει τὰ σχέδιά του μπροστὰ στοὺς ἀρμόδιους τεχνικούς.

—Λυπᾶμαι, τοῦ εἶπε ὁ Ὑπουργός, ἀλλά, φίλε μου, φαίνεται ὅτι εἴστε τρελλός!

«Ἐ, λοιπόν, ἔγραφε στὸ γράμμα του πρὸς τὸν Giraudoux, δὲν εἶμαι τρελλός! Εἶμαι ἀκριβῶς, τὸ ἀντίθετο τοῦ τρελλοῦ! Μιὰ ματιὰ στὰ σχέδια πού σὰς στέλνω, θὰ σὰς πείσουν. Κλπ.»

Ἐμνημόνευσα τὸ περιστατικὸ, γιὰ νὰ σημειώσω τὴ διαφορὰ. Δὲν εἶπε: εἶμαι λογικὸς ἢ γνωστικὸς ἄνθρωπος. Εἶπε: εἶμαι τὸ ἀντίθετο τοῦ τρελλοῦ. Εἶναι τὸ ἴδιο; Ὁχι βέβαια. Ἦθελε νὰ πεῖ ὅτι οἱ προτάσεις του δὲν ἦσαν ἀπλῶς λογικὲς, ἀλλὰ ὅτι εἶχαν κάτι παραπάνω ἀπὸ τὴν ἀπλὴ λογική, εἶχαν ἴσως ἔμπνευση, εἶχαν λαμπρὲς ἰδέες, πού μποροῦσαν ν' ἀποδώσουν κάτι τὸ ἐξαιρετικὸ. Ἰσως ἐννοοῦσε ὅτι δὲν ἦταν ἀπλῶς ἓνας ἐχέφρων ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἦταν και ἓνας μεγαλοφυῆς. Ἡ μεγαλοφυΐα, σκεπτόταν, βρίσκεται σὲ ἄκρα ἀντίθεση με τὴν τρέλλα.

Λοιπὸν και ἡ φράση «πονηρὰ εἰλικρινής» εἶναι κάτι παραπάνω ἀπὸ τὸ μονολεκτικὸ «ἀνειλικρινής». Περιέχει ἴσως μιὰ ὀξεῖα ἀντίθεση πρὸς τὴν εἰλικρίνεια και ὀδηγεῖ πρὸς μιὰ ἄλλη λεπτὴ και δυσεῦρετη ἔννοια.

Προχωρῶ χωρὶς νὰ τὸ θέλω (—και πῶς νὰ ξεχάσω συνήθεια μιᾶς ὀλόκληρης ζωῆς;) και πάλι με τὴ μέθοδο τῶν νομικῶν. Ὅταν δὲ μᾶς ἐξυπηρετεῖ ἡ γραμματικὴ ἐρμηνεία, λησμονοῦμε πρὸς στιγμή τίς λέξεις, και ἀναζητοῦμε τί ἤθελε νὰ πεῖ ὁ νόμος, τί εἶχε μέσα στὸ πνεῦμα του ἐκείνος πού τὸν ἔγραφε. Γιὰ νὰ βροῦμε, ὅμως τί ἦ ἢ ε-

λ ε ό νόμος, πρέπει νά μποῦμε σέ ἄλλο κόσμο, πού βρίσκεται ἔξω ἀπό τό ἄψυχο κείμενο.

Ἔτσι καί δῶ, θά ἀναζητήσουμε, τί εἶχε στό νοῦ του ό πολυ-
πειρος ἀπομνημονευματογράφος, ὅταν ἔγραφε τήν αἰνιγματική φρά-
ση «πονηρά εἰλικρινής». Στό νοῦ του ὅμως εἶχε φυσικά ὅλα τά δεδο-
μένα τά ψυχολογικά καί κοινωνικά, πού τοῦ εἶχε διδάξει ἡ μεγάλη
του πείρα στήν κοινωνία καί στά αἰσθήματα τῶν ἀνθρώπων. Εἶχε
ὑπ' ὄψη του ἀνθρώπινους τύπους, πού εἶχε συναντήσει στήν πολυτά-
ραχη ζωή του.

«Βρέθηκα λοιπόν στή Ρώμη, γράφει, μέ μερικές συστατικές
ἐπιστολές... Ἦξερα ὅτι ἡ Ρώμη ἦταν ἡ μοναδική πόλη, ὅπου
ἓνας ἀνθρωπος, ξεκινώντας ἀπό τό τίποτε, μπορούσε νά φθάσει στό
πάν...».

Καί συνεχίζει, ἀπαριθμώντας τίς περίεργες ιδιότητες πού
χρειάζονταν τότε, γιά νά ἐπιτύχει κανείς στή Ρώμη.

«Ἐκεῖνος, πού θέλει νά ἐπιτύχει σ' αὐτή τήν ἀρχαία πρωτεύου-
σα τοῦ κόσμου, πρέπει νά εἶναι ἓνας χαμαιλέον, ἱκανός νά περιβλη-
θεῖ ὅλα τά χρώματα τῆς ἀτμοσφαιρας, πού τόν περιστοιχίζει, ἓνας
πρωτέας, ἱκανός νά λάβει ὅλες τίς μορφές. Πρέπει νά εἶναι ἐλα-
στικός, κρυψίνους, ἀδιαπέραστος, συχνά χαμηλός, πονηρά εἰλικρινής
(perfidement sincère), προσποιούμενος πάντα ὅτι γνωρίζει λιγώ-
τερα ἀπό ὅσα γνωρίζει, νά μὴ ἔχει παρά μόνο ἓνα τόνο φωνῆς,
ὑπομονετικός, νά κυριαρχεῖ τῇ φυσιογνωμία του, νά εἶναι ψυχρός
σάν πάγος, σέ στιγμές πού ἓνας ἄλλος στή θέση του θά ἀναβε.
Κι' ἂν τύχει νά εἶναι στό βάθος τίμιος ἀνθρωπος, θά ὑποφέρει μέ
γαλήνη τῇ δοκιμασία νά βλέπει τόν ἑαυτό του ὑποχρεωμένο νά κάνει
συνειδητά τόν ὑποκριτή. Ἄν ἀπεχθάνεται αὐτή τῇ συμπεριφορᾷ
ὀφείλει νά ἐγκαταλείψει τῇ Ρώμη καί νά πάει ἄλλοῦ νά ζητήσει
τύχη...»

Αὐτή ἡ ζωηρή περιγραφή δίνει μιᾷ ιδέα τοῦ κοινωνικοῦ περι-
βάλλοντος ὅπου ἔχει τοποθετηθεῖ ὁ τύπος τοῦ «πονηρά εἰλικρινοῦς».
Ἄς μὴ λησμονοῦμε ὅμως ὅτι, παρά τίς διαφορές τοῦ κοινωνικοῦ
περιβάλλοντος, οἱ κοινωνικοὶ «τύποι» εἶναι αἰώνιοι ἀνθρώπινοι
τύποι, πού ἀνευρίσκονται βασικά σέ κάθε κοινωνία. Γιαντὸ λίγη
εἶναι ἡ διαφορά, ἂν τοὺς ἀναζητοῦμε στό σημερινὸ περιβάλλον μας,
ἢ στήν κοινωνία τῆς Ρώμης τοῦ 1750.

Ἄν τὸ προσέξουμε καλά, θά δοῦμε ὅτι «πονηρά εἰλικρινής»
δὲν εἶναι καθόλου δυσεῦρετο καί περίεργο φαινόμενο, ἀλλὰ τύπος
πού ὑπάρχει γύρω μας πολὺ πιὸ συχνά ἀπὸ ὅ,τι ἡ ἀντιφατική αὐτῆ
φράση θά μᾶς ἔκανε νά νομίσουμε.

Ἡ ὑποκρισία, ὡς ψυχικὴ ἀλλοίωση, ὡς δευτέρα φύση.

Ἐδῶ μοῦ ἔρχεται στὸ νοῦ μιὰ ὠραία παρατήρηση τοῦ André Maurois, σχετικὴ μὲ τὴ φυσικότητα καὶ τὴν εἰλικρίνεια στὴ συμπεριφορά μας. Σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραῖα βιβλία του, τὰ ἀφιερωμένα στὴν τέχνη τῆς ζωῆς, τὸν ἀπασχολεῖ πολὺ τὸ ζήτημα, πῶς νὰ μὴ νοιώθουμε κούραση καὶ κόρο ἢ ἀπογοήτευση ἀπὸ τὸ πρόσωπο ποὺ ἀγαπήσαμε μιὰ φορά. Αὐτὴ ἡ ἀπογοήτευση ποὺ ἀκολουθεῖ συχνὰ τὸν πρῶτο ἐνθουσιασμό, εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀπειλὴ τῆς εὐτυχίας. Πῶς νὰ τὴν προλάβουμε; Δὲν ὑπάρχει, γράφει, ἄλλος τρόπος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φυσικότητα καὶ τὴν εἰλικρίνεια. Μὴ ὑποκρίνεσθε. Νὰ εἶστε εἰλικρινεῖς καὶ φυσικοὶ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ἔτσι, αὐτὸς ποὺ θὰ σᾶς ἀγαπήσει, θὰ ἀγαπήσει αὐτὸ ποὺ πραγματικὰ εἶστε. Κι' αὐτὸ ποὺ πραγματικὰ εἶστε, δὲν θὰ ἀλλάξει μὲ τὸν καιρό—γι' αὐτὸ δὲν θ' ἀλλάξουν καὶ τὰ αἰσθήματά του.

Ἄν ὅμως δὲν εἶστε φυσικοὶ ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀλλὰ φέρεσθε μὲ προσποίηση καὶ ὑποκρισία, ἔστω καὶ καλοπροαίρετη, μοιραῖα αὐτὴ ἡ προσποιητὴ στάση θ' ἀλλάξει σὲ λίγο, πολὺ γρήγορα μάλιστα γιατί δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ζεῖτε διαρκῶς καὶ νὰ ἀναπνέετε μὲ μιὰ μάσκα. Θὰ τὴ βγάλετε κάποτε τὴ μάσκα, καὶ τότε αὐτὸς ποὺ σᾶς ἀγάπησε, θὰ τρομάξει βλέποντας ὅτι δὲν εἶστε αὐτὸ ποὺ ἀγάπησε. Ἴδου ἡ ἀπαγοήτευση καὶ τὸ γκρέμισμα τοῦ δεσμοῦ σας. Ἄν ὅμως ἐξ ἀρχῆς ἐμείνατε φυσικοὶ καὶ εἰλικρινεῖς, ὁ δεσμὸς θὰ ἦταν στερεὸς καὶ δὲν θὰ ἐκινδύνευε νὰ κλονισθεῖ ἀπὸ τέτοιες ἀπογοητεύσεις—χώρα ὅτι θὰ εἶχε καὶ ἐκ καταβολῆς ἐκείνη τὴν ὠραία φρεσκάδα, ποὺ συνοδεύει πάντα τὴ φυσικότητα.

Σκέπτομαι τώρα, πόσοι μποροῦν νὰ τηρήσουν πιστὰ αὐτὴ τὴ συνταγὴ τῆς φυσικότητας. Ρίξτε μιὰ ματιὰ γύρω σας, κάμετε ἓνα νοερὸ κατάλογο τῶν προσώπων ποὺ σᾶς περιστοιχίζουν, καθὼς καὶ τῶν γνωριμιῶν σας.

Ἐπάρχουν ἄνθρωποι, στοὺς ὁποίους ἡ ὑποκρισία ἔχει γίνεи δευτέρα φύση. Ἴσως ἡ ἔκφραση «δευτέρα φύση» ποὺ χρησιμοποιοῦμε κατὰ συνήθεια, δὲν ἀκριβολογεῖ. Ἡ συνεχῆς ὑποκρισία ἀπὸ τὴ νεανικὴ ἡλικία (στὶς γυναῖκες ἐνίοτε ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία), γίνεται στὸν ἄνθρωπο ὄχι δευτέρη ἀλλὰ πρώτη φύση, γιατί καμμιά φορά ἐκτοπίζει καὶ ἐξουδετερώνει ἐντελῶς τὴν ἴδια τὴ φύση.

Βέβαια, μιλοῦμε γιὰ ἐξαιρέσεις. Ὅμως εἶναι καταπληκτικὸ, ψυχολογῶντας αὐτὲς τίς ἐξαιρέσεις, νὰ διαπιστώσεις πόσο ἡ ὑποκρισία ἔχει ἀπορροφηθεῖ στὸ χαρακτῆρα, ὥστε ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις, κινήσεις, χειρονομίες, ὁμιλία, γίνονται «φυσικά», φυσικώτατα

μάλιστα, — ἐνῶ δὲν εἶναι φυσικῆς, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα μακρᾶς καὶ ἀδιάκοπης ὑποκριτικῆς συνήθειας.

Σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις, εἶναι μάταιο νὰ προσπαθεῖς νὰ ἀνακαλύψεις ποιά εἶναι ἡ πραγματικὴ σκέψη τους, αὐτὴ ποὺ ὑπάρχει ἀφανῆς κάτω ἀπὸ τὴν ἄλλη, ποὺ φανερώνουν. Ἡ ἀληθινὴ σκέψη τους, ἡ εἰλικρινεία τους ἔχει κρυφθεῖ τόσο βαθειά, σὲ ἀδιαπέραστο σκοτεινὸ χῶρο, ποὺ δὲν ἀνακαλύπτεται πιά. Οὔτε καὶ ἔχει ἀφίσει κανένα ἴχνος τῆς στὴν ἐπιφάνεια.

Διάβασα αὐτὴ τὴ φράση—παραμοίωση, ποὺ ἄκουσε κάποιος περιηγητῆς καὶ συγγραφεύς, νὰ τὴ λένε ἰθαγενεῖς στὴν μυστικοπαθῆ Ἄπω Ἀνατολή:

—Δὲν μπορεῖς ποτὲ νὰ βρεῖς τὰ ἴχνη τοῦ φιδιοῦ πάνω στὸ βράχο. Δὲ μπορεῖς ποτὲ νὰ μαντέψεις τὴν ἀληθινὴ σκέψη τοῦ ξένου...

Ὁ «ξένος» ἐδῶ (ποὺ κινεῖ τὴ δυσπιστία τοῦ ἀπλοικοῦ, ἀλλὰ στοχαστικοῦ ἰθαγενῆ) εἶναι, γιὰ νὰ κάνουμε τὴ μεταφορά, ὁ ὑποκριτῆς ἐκεῖνος, ποὺ «ἄσκησε» τόσο πολὺ καὶ τόσο συστηματικὰ τὸν ἑαυτό του στὴ στάση αὐτὴ, ὥστε δὲ σκέπτεται πιά εἰλικρινά, καὶ ἡ ἀληθινὴ του σκέψη δὲν ἀφίνει πιά κανένα ἴχνος στὴν πέτρα, ὅπως καὶ τὸ φίδι. Ἐγίνε ἀφαντῆ, εἶναι σὰν ἀνύπαρκτη.

Πολλὲς φορές, παρακολουθῶντας ἀνθρώπους νὰ συμπεριφέρονται μὲ αὐτὴ τὴ βαθύτατα ριζωμένη ὑποκρισία (ἄσκη πολλές φορές), ποὺ ἔχει γίνε πιά φύση, ἔχω διερωτηθεῖ: αὐτὴ τὴ στιγμή, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι εἰλικρινῆς ἢ ἀνείλικρινῆς;

Εὐκόλο εἶναι νὰ ἀπαντήσῃ κανεὶς ὅτι ὄχι, βεβαίως δὲν εἶναι εἰλικρινῆς ἀφοῦ ὑποκρίνεται. Ναί, ἀλλὰ ἐδῶ δὲν ὑποκρίνεται πιά συνειδητά. Ἡ ὑποκρισία, ὡς παρόρμηση διαγωγῆς, ἔχει ἀπωθηθεῖ στὸ ὑποσυνειδητό του ἢ καὶ στὸ ἀσυνειδητό. Στὸ συνειδητό του ἔχει ἀνεβεῖ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ βάθος του, σιγά-σιγά καὶ μὲ τὸν καιρὸ, μὲ μιὰ κατεργασία στρεβλωτικὴ, ποὺ θὰ τὴν ὀνόμαζε κανεὶς ψυχικὸ παραμορφωτικὸ ἔθισμό, κάτι ἀντίστοιχο μὲ αὐτὸ ποὺ λένε, ὡς πρὸς τὸ σῶμα, «παραμορφωτικὴ ἀρθρίτιδα», ἕνα νέο εἶδος διαγωγῆς, ἡ ἀνάγκη νὰ συμπεριφερθεῖ, ἔτσι, ὑποκριτικά, ὅπως ἔχει συνειθίσει νὰ κάνει τόσον καιρὸ. Ἀπὸ τὴ στιγμή, ποὺ ὁ ἔθισμός αὐτὸς ὁ στρεβλωτικὸς τοῦ ἔχει γίνε ἀνάγκη οἰονεὶ ὀργανικὴ, τὸ νὰ ὑπακούει σ' αὐτὴν τὴν ἀνάγκη τὴν ὑπαρκτὴ, τὴν πραγματικὴ, δὲν εἶναι πιά γνήσια ὑποκρισία, ἀλλὰ εἶναι—διστάζω νὰ τὸ πῶ, ὥστόσο αὐτὸ διαπιστώνω— ἕνα νέο εἶδος διαγωγῆς, σύμφωνο μὲ μιὰν ἐσωτερικὴ ἐπιταγὴ, ποὺ ἐγκατεστάθη μὲν μέσα του παρὰ φύσιν, ἔγινε ὅμως σιγά-σιγά φύσις. Καὶ ἐφ' ὅσον εἶναι σύμφωνο μὲ μιὰ τέτοια ἐπιταγὴ, δὲν εἶναι καθαυτὸ

υποκρισία. Γιατί τὸ χαρακτηριστὸ τῆς υποκρισίας εἶναι ἀκριβῶς τὸ νὰ ἐνεργεῖς κατὰ ἓναν ὀρισμένο τρόπο, ὁ ὁποῖος βρῖσκεται (καὶ τὸ νοιώθεις πῶς βρῖσκεται) σὲ σύγκρουση μὲ μιὰ ἐσωτερικὴ ἐπιταγή. Αὐτὴ ἢ ἐσωτερικὴ ἐπιταγή εἶναι ἡ θέση, ἢ δὲ υποκρισία εἶναι ἡ ἄρνηση. Ἄρνηση ὅμως σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις δὲν ὑπάρχει, οὔτε σύγκρουση, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἔχει ἀτονήσει, σχεδὸν ἔχει πάθει νεκροφάνεια ἢ γνήσια ἐσωτερικὴ ἐπιταγή τῆς εἰλικρίνειας.

Ὡστε λοιπὸν, θὰ πεῖ κανεὶς, ποῦ καταλήγομε; Στὸ ὅτι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι εἰλικρινεῖς; Ὁχι βέβαια. Εἶναι ὅμως πάντως, κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἀπλῶς ἀνειλικρινεῖς. Ἐχουν θὰ ἔλεγε κανεὶς, μιὰ εἰλικρίνεια («δευτερογενῆ»), μιὰ («ἐπίκτητη») εἰλικρίνεια, ποὺ συνίσταται στὸ ὅτι εἶναι συνεπεῖς μὲ τὴ φυσικὴ πιά υποκρισία τους. Ἐδῶ ἔχουμε, ἂν θέλετε, τὸ φάντασμα ἢ τὸ βρυκόλακα τῆς εἰλικρίνειας!

Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν αὐτοί, ποὺ συμπεριφέρονται ὡς ὄργανα πλέον αὐτῆς τῆς νέας ἐσωτερικῆς ἀνάγκης τῆς υποκρισίας, δὲν εἶναι οὔτε γνήσια εἰλικρινεῖς, (ἄπαγε!), οὔτε καὶ καθολοκληριαν ἀνειλικρινεῖς. Εἶναι λοιπὸν ἴσως «εἰλικρινεῖς υποκριταί» ἢ «συνεπεῖς υποκριταί»—, πολὺ κοντὰ πρὸς τὸν τύπο ποὺ εἶχε στὸ νοῦ του ὁ συγγραφεὺς μας, ὅταν ἔγραφε τὴ φράση («πονηρὰ εἰλικρινής»).

(Συνεχίζεται)

Μ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Ι Σ

Ἀποφάσει τῆς Ἐποπτικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς (Πρακτικὸν τῆς 23/1/69) ἅπαντες οἱ Ἱ. Ναοὶ τῆς Χώρας εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεστέλλετο ἡ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» δὲν θὰ λαμβάνωσιν εἰς τὸ ἐξῆς φύλλον καθ' ὑποχρέωσιν. Οἱ Πρόεδροι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συμβουλίων ἐκάστου Ἱ. Ναοῦ, ἐφ' ὅσον ἐπιθυμοῦν νὰ συνεχισθῇ ἡ ἀποστολὴ διὰ νὰ ἔχωσι τὴν σειρὰν τῶν τόμων τοῦ Περιδικιοῦ εἰς τὰς Βιβλιοθήκας τῶν Ἱ. Ναῶν, παρακαλοῦνται νὰ δηλώσωσι τοῦτο ἐγγράφως, συναποστέλλοντες καὶ τὴν ἐξ 100 δραχμῶν ἐτησίαν συνδρομὴν, ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου, Ἀθῆναι (140), Περιδικιὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Ο ΠΑΠΑΣ ΚΙ' Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ

Γύρω στὰ ὄγδονταπέντε του ἦταν τότε ὁ πατὴρ Εὐστάθιος. Συνταξιούχος παπᾶς καὶ δάσκαλος μαζί. Στὸ Ἐκκλησιάκι τοῦ ἁγίου Εὐσταθίου, πού ἔκτισε στὸ χωριουδάκι του, τὸ Χαροκόπι Κύμης Εὐβοίας, ἐσπέριζε, ἐκεῖνο τὸ δειλινό. «Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν Σου», ἔψαλλε μόνος του ὁ πρεσβύτερος κι' εἶχε τὸ ἓνα χέρι του στὸ στήθος του, πάνω ἀπ' τὸ ἐπιτραχήλι του, καὶ μὲ τ' ἄλλο θύμιαζε τὴν Ἁγία Τράπεζα, τὶς ἅγιες εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας, τῶν Ἁγίων, ἓνα γύρω καὶ στέκονταν καὶ ὑποκλίνονταν μπροστὰ στὴν κάθε εἰκόνα κι' ἔπαιρνε γιὰ λίγο καὶ μιὰ διαφορετικὴ ἔκφρασι τὸ πρόσωπό του, ἀνάλογα μὲ τὴν εἰκόνα πού ἀτένιζε, λές καὶ κάτι νᾶλεγε στὴν κάθε μιὰ καὶ νᾶκούγε ἀπ' αὐτήν. Κι' ἐδῶ στεκόταν σὰν στρατιώτης μπροστὰ στὸν βασιλέα Χριστό, ἐκεῖ ἔπαιρνε τοῦ παιδιοῦ τὸ ἰκετευτικὸ ὄφος μπρὸς στὴν μεγάλη Μητέρα, παρέκει ἓνα κάτι σὰν ἀθώα ζήλεια φαίνονταν στὸ πρόσωπό του, μπρὸς στὸν μεγάλο ἀσκητὴ τῆς Ἐρήμου, τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο, πλάϊ του γλυκοκοίταζε καὶ δέονταν, θαρρεῖς, στὸν Ἀρχάγγελο τοῦ Θεοῦ. Κι' ὕστερα ἀτένιζε ἓναν-ἓναν τοὺς ἁγίους φίλους τοῦ Θεοῦ καὶ ἔλαμπαν ἐλπίδες στὸ πρόσωπό του, κι' ἐδῶ σ' αὐτὴ τὴν εἰκόνα λές καὶ χαίρονταν τὴν παρουσία ἐνὸς γνωστοῦ του. Λές καὶ τὸν καλησπέριζε καὶ πῶς νὰ περιμένε ν' ἀκούσῃ τὴ γνωστὴ, ἀπαλή, ἤρεμη κι' εὐγενικὰ φωνὴ του: «Καλησπέρα σας, πάτερ Εὐστάθιε». Κι' ἦταν γνωστός, πράγματι, ὁ Ἅγιος αὐτός. Τὸν εἶδε, τὸν ἄκουσε ἱεροκήρυκα στὴ Χαλκίδα, ὅταν ἦταν νέος ὁ πατὴρ Εὐστάθιος. Ὡς τώρα ἀντηχοῦν στ' αὐτιά του τὰ καλοτορνευμένα λόγια του, ὡς τώρα παιγνιδίζουν μέσ' στὰ μάτια του τὰ μεγάλα, ὄμορφα, γαλανὰ μάτια τοῦ Ἁγίου, μὲ τὴν ἀγγελικὴ ἔκφρασι. Ἦταν μπροστὰ στὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου.

Ὅστερα μπῆκε πάλι στὸ Ἱερό κι' ἔκανε τὴ «Μικρὴ Συναπτὴ» μὲ τὰ πολλὰ «ὕπερ» τῆς καρδιάς τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὰ παιδιὰ της καὶ στὸ κάθε «ὕπερ» εἶχε νὰ θυμηθῆ ἓνα πλῆθος ψυχῶν. Δάσκαλος καὶ παπᾶς ἦταν. Χιλιάδες καὶ μυριάδες ψυχές δασκάλεψε στὰ γράμματα καὶ στὸ καλό, χιλιάδες καὶ μυριάδες βάφτισε, μύρωσε, ἐξωμολόγησε, κοινώνησε, στεφάνωσε, ἄγιασε. Κι' ἦταν καὶ τὰ παιδιὰ πού γέννησε ὁ πατὴρ Εὐστάθιος, τ' ἀγόρια του καὶ τὰ κορίτσια του στὴν Ἀθήνα, κι' ἄλλοῦ, καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν του, γενεές γενεῶν, κι' ἦταν κι' οἱ ψυχές τῶν κεκοιμημένων γνωστών καὶ φίλων καὶ τῆς πρεσβυτέρας του ἢ ψυχῇ — νέφος περικεείμενον.

Καὶ ξεχνιόταν μέσ' στὸ ἱερὸ ὁ ἀγαθὸς λευίτης, κι' ἦταν μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἀνάμεσα στὴ στρατευομένη καὶ τὴ θριαμβεύουσα Ἐκκλησία. Κι' ἄλλοτε πατοῦσε στὰ πλακάκια τοῦ ἱεροῦ κι' ἄλλοτε λὲς καὶ βρῖσκονταν ἀσώματος μετὰ τῶν Ἁγίων.

Νύχτα τέλειωνε πάντα τὸν Ἑσπερινὸ τοῦ ὁ πατὴρ Εὐστάθιος καὶ κάνοντας μιὰ ἀκόμη φορὰ τὸ σταυρὸ τοῦ, στραμμένος πρὸς τὸ Ἅγιο Θυσιαστήριο, ἐκεῖ στὴ μικρὴ, θολωτὴ ἐξώπορτα τοῦ ναοῦ, καὶ φέροντας μιὰ ἀκόμη φορὰ γύρω τὴ ματιὰ τοῦ στὶς εἰκόνες μὲ τὶς ἅγιες μορφές, τὶς ἀγαπημένες, ἔβγαине στὴν αὐλὴ καὶ βρῖσκονταν κάτω ἀπ' τὸν θόλο τοῦ οὐρανοῦ, στὶς εὐωδιές τοῦ βουνοῦ. «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα Σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας», ξανάλεγε ἀπ' τὸν Προοιμιακὸ καὶ πῆγαινε στὸ κελλάκι τοῦ. Μόνος τοῦ ἔμενε ὁ πατὴρ Εὐστάθιος, ἀσκητὴς καὶ νηστευτὴς. Ἡ χήρα τοῦ γιου τοῦ νοιάζονταν καὶ φρόντιζε γιὰ τὶς ἐλάχιστες ἀνάγκες τοῦ.

*

Εἶχε τελειώσει τὸν Ὄρθρο τοῦ ἐκεῖνο τὸ πρωινὸ ὁ πατὴρ Εὐστάθιος καὶ βγήκε στὴν αὐλὴ νὰ χαρῆ τοῦ ἡλίου τὸ φῶς καὶ τὴ ζεστασιά. Μέσ' στὴ χαρὰ ἦταν ἡ ψυχὴ τοῦ καὶ στὴν εἰρήνη. Ἀνάλαφρος κινιόταν νὰ πάη στὸ κελλάκι τοῦ κάτω νὰ βάλῃ στὸ στόμα τοῦ. Μὰ κάπως παραπάτησε, κάπως γλύστρησε κι' ἔπεσε κάτω. Ἐνα πόνος δυνατὸ ἔνοιωσε στὸ πόδι τοῦ. Ἐκανε νὰ τὸ πατήσῃ, νὰ σηκωθῆ, μὰ ὁ πόνος περνοῦσε μαχαίρια στὶς σάρκες τοῦ, στὰ κόκαλα, ὡς τὸ μεδοῦλι τοῦς. «Κύριε τῶν δυνάμεων», εἶπε. Ἐκανε μιὰ νέα προσπάθεια, μὰ τὰ μαχαίρια ξαναδούλεψαν. Ἐμεινε κάτω γιὰ λίγο. Ὁ πόνος τώρα δυνάμωνε κι' ἄς ἔμενε ἀκίνητος. Πρὸς τὸ Ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Εὐσταθίου στράφηκε ὁ γέροντας κι' ἔστειλε τὴ ματιὰ τοῦ ἕνα γύρω στὶς ἅγιες εἰκόνες — ἄς ἦταν κλειστὴ ἡ ἐξώθυρά τοῦ, δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν ὕλη στὸ πέταγμα τοῦ τὸ πνεῦμα μας — καὶ στάθηκε πάλι γιὰ λίγο μπροστὰ στὴν καθεμιὰ καὶ μίλησε μέσ' στὸν πόνο τοῦ, ζητώντας βοήθεια. Ἐτοιμος νὰ τοῦ πῆ: «Καλημέρα σας, πάτερ Εὐστάθιε», τοῦ φάνηκε ὁ Ἅγιος Νεκτάριος.

— Καλημέρα σας, ἅγιέ μου, εἶπε πρῶτος ἐκεῖνος. Πονῶ. Πονῶ πολὺ. Βοήθησέ με, ἅγιε ἰατρέ.

Κάμποση ὥρα ἔμεινε ἔτσι κάτω στὴ γῆ, πονώντας καὶ παρακαλώντας ὁ πατὴρ Εὐστάθιος, ὥσπου φάνηκε ἡ χήρα τοῦ γιου τοῦ.

— Τί πάθατε, πατέρα; Σηκωθῆτε!

— Πονῶ. Δὲν μπορῶ νὰ τὸ πατήσω.

Ζήτησε βοήθεια ή γυναίκα κι' ήρθαν και την βοήθησαν και σήκωσαν τον ιερέα του Θεού και τον απόθεσαν στο κρεβάτι του. Κάπως βολεύτηκε εκεί, μα οι πόνοι εξακολουθούσαν. Μεσημέριασε. Ήρθε το δειλί. Έκει έσπéρισε ο πατήρ Ευστάθιος με το πνεύμα του κι' έψαλε το «Κύριε εκέκραξα...» και το «Κατευθυνθήτω...» και θύμιαζε τις άγιες εικόνες και τις κοίταζε κι' άλλαζε ή όψι του και μίλησε πάλι με τον άγιο που γνώρισε στη Χαλκίδα ιεροκήρυκα και παιχνίδια στα μάτια του τα μεγάλα, τα όμορφα, τα γαλανά μάτια του Αγίου.

— Πονώ, "Αγιέ μου Νεκτάριε. Βοήθησέ με.

Πρωτ-πρωτ την άλλη μέρα έφτασε ο γυιός του άπ' την Αθήνα με έναν ειδικό καλό γιατρό. Του είχε τηλεφωνήσει ή χήρα του αδελφού του. Μπήκε στο κελλάκι του παπα. Κοίταζε το πατρικό πρόσωπο, τα χέρια τα εύλογημένα πουταν έξω άπ' το σκέπασμα, τα πόδια του, όπως ήταν κάτω άπ' την κουβέρτα. Έσκυψε και πήρε και φίλησε τη δεξιά του.

— Καλημέρα σας, πατέρα! Πονάτε; Σας έφερα τον γιατρό.

— Καλημέρα, παιδί μου! Τι κάνετε όλοι; Είστε καλά; Η γυναίκα σου, τα παιδιά, οι αδελφές σου; Έγώ προσεύχομαι για σας.

— Να δη ό γιατρός το πόδι σας.

— "Ας το δη.

«Κάταγμα σοβαρόν και εξάρθρωσις. "Αμεσος μεταφορά εις Αθήνας προς θεραπείαν», ειπε ό γιατρός.

— Έτοιμασθήτε, πατέρα, να σας πάρω με το αυτοκίνητο.

— Αφησέ με έδω, παιδί μου. Πώς να έλθω κάτω στην πόλι; Θα μείνω έδω, κοντά στο Έκκλησιάκι μου, στους Αγίους μου και θα με βοηθήσουν.

Έπέμεινε ό γυιός, παρακαλούσε, δέν τον μετακίνησε.

— Πές στην αδελφή σου να μου στείλη λίγο λαδάκι άπ' την κανδήλα του Αγίου Νεκταρίου στην Αίγινα και πήγαινε στο καλό. Την εύχή μου νάχης.

Έφυγε ό άνθρωπος στενοχωρημένος κι' ανήσυχος.

— Να με συγχωρήτε, γιατρέ μου, μα δέν κατέστη δυνατόν να τον πείσω.

— Θα ύποφέρη πολύ. Είναι, βλέπετε, και ή μεγάλη ήλικία του...

Μεσημέριασε. Ήρθε το δειλί. Έσπéρισε πάλι άπ' το κρεβάτι του ό γέροντας. Μπήκε στην Έκκλησία ή ψυχή του κι' άς κοίτονταν το σώμα του. Ξαναστάθηκε μπροστά στον "Αγιο με την άγγελική ματιά. Είχε περισσότερο θάρρος μαζί του. Ήταν γνωστός του, βλέπετε.

—“Άγιε μου, πολὺ σὲ παρακαλῶ κάνε με καλά, παρακάλεσε ἐκ βαθέων.

Τέλειωσε τὸν Ἑσπερινό, εἶπε τὸ Δι' εὐχῶν ὁ ἱερεὺς καὶ νὰ καὶ τὸ λαδάκι τοῦ Ἁγίου. Τοῦ τῶστειλε αὐθήμερον ἡ θυγατέρα του. Πῆρε τὸ μπουκαλάκι στὰ ἱερατικά του χέρια καὶ τὸ πλησίασε μ' εὐλάβεια στὰ χεῖλη του. Τὸ φίλησε. Ξεσκέπασε τὸ πόδι του ὕστερα, πῆρε λίγο βαμβάκι ἀπ' τὸ πακετάκι πού τοῦ ἔδωσε ἡ γυναῖκα τοῦ παιδιοῦ του, ἔχυσε λίγο λαδάκι πάνω στὴν κατάλευκη μάζα του καὶ ἔσκυψε καὶ χάραξε τὸ σημεῖο τοῦ ζωοποιοῦ Σταυροῦ τοῦ Κυρίου του, ψάλλοντας τὸ τροπάριο τοῦ Ἁγίου του.

Φίλησε πάλι τὸ μπουκαλάκι, τῶδωσε στὴ γυναῖκα καὶ δέχτηκε ὕστερα τὸ λιτό του δεῖπνο.

Ἦπνος μωροῦ παιδιοῦ ἔκλεισε τὰ βλέφαρά του καὶ μιὰ ἄγια γαλήνη ἀπλώθηκε στὴ μορφὴ του. Κοιμήθηκε γλυκά, ἀναπαυτικά.

Ἄρθρος βαθὺς ἦταν ὅταν ξύπνησε. Στὸ Ἐκκλησάκι του φερούγισε ὁ νοῦς του. «Ἄρθρίσωμεν ὄρθρου βαθέος καὶ ἀντὶ μύρου τὸν ὕμνον προσοίσωμεν τῷ Δεσπότη...». Ἄρχισε νὰ σιγοψάλλῃ. Ξεσκεπάστηκε, σηκώθηκε, πλύθηκε, χτένισε τὰ μαλλιά καὶ τὰ γένια του, φόρεσε τὸ ράσο του, ἔβαλε τὸ καλυμαύχι του, περπάτησε, βγῆκε ἔξω, πέρασε τὴν αὐλὴ, ἀνοιξε τὴν πόρτα τῆς Ἐκκλησοῦλας, μπῆκε μέσα. Τὰ κανδηλάκια φώτιζαν ἀχνά, ἤσυχα, γλυκὰ τὶς ἅγιες εἰκόνες. Στάθηκε σὰν στρατιώτης μπροστὰ στὸ Βασιλέα του, χαμογέλασε εὐχαριστημένος μπροστὰ στὴν Παναγία, κοίταξε μὲ τὴ σειρὰ τοῦς ἁγίους Ἀγγέλους, τοῦς ἁγίους ἀνθρώπους, εἶδε μέσ' στὰ ἀγγελικά, μεγάλα, ὄμορφα, γαλάζια μάτια τὸν Ἅγιο Νεκτάριο.

— Σ' εὐχαριστῶ πάρα πολὺ, ἄγιε τοῦ Θεοῦ, εἶπε καὶ ὑποκλίθηκε εὐλαβικά.

Μπῆκε στὸ ἱερό, ἀσπάστηκε τὴν Ἁγία Τράπεζα, ἀνοιξε τὴν Ὠραία Πύλη, στράφηκε πάλι πρὸς τὴν Ἁγία Τράπεζα, τὸν ἐπίγειο θρόνο τοῦ Κυρίου του, καὶ ἄρχισε νὰ λήη μὲ μιὰ φωνὴ πού εἶχε ὅλους τοὺς πόνους τῆς καρδιάς του:

— Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

*

Ὡς τὰ σήμερα, στὰ 89 του, κάνει τὶς Λειτουργίες του ὁ πατὴρ Εὐστάθιος Ἀντωνίου στὸ Ἐκκλησάκι του τοῦ Ἁγίου Εὐσταθίου καὶ εἰς ἔτη πολλὰ τοῦ εὐχόμεθα ἔδῶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας στὸν οὐρανὸ μὲ τοὺς ἀγαπημένους του Ἁγίους.

N. ΑΓΑΠΗΤΟΣ

Ἐνοριακά

**ΤΑ ΕΝΟΡΙΑΚΑ — ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ
ΤΟΥ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ**

21. Οἱ καρποὶ τῆς προσπαθείας

Κατόπιν τῆς λεπτομεροῦς παραθέσεως ὄλων ἐκείνων τῶν ἐνεργειῶν εἰς τὰς ὁποίας προέβημεν προκειμένου νὰ δημιουργήσωμεν τὰς ἀπαραιτήτους προϋποθέσεις διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων τῆς ἐνορίας Ἁγίας Παρασκευῆς Ἀττικῆς ὑπὸ καθαρῶς ἐνοριακὴν μορφήν, θὰ ἐπεθύμει ἀσφαλῶς ὁ ἀναγνώστης νὰ πληροφορηθῆ τι καὶ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐργασίας αὐτῆς, περὶ τῆς καρποφορίας δηλαδή τοῦ ἔργου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ παρούσα μελέτη δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν προβολὴν μιᾶς συγκεκριμένης ἐργασίας, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν βάσει συγκεκριμένων παραδειγμάτων ἀναζητήσιν τοῦ κριτηρίου καὶ τοῦ πνευματικοῦ χώρου ἐντὸς τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἀναζητῶμεν τὰς λύσεις τῶν ποιμαντικῶν προβλημάτων τῆς ἐνορίας, ἡ ἀξιολόγησις τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς δὲν δύναται νὰ γίνῃ εἰς τὰ πλαίσια τῆς παρούσης μελέτης.

Ἐκτὸς τούτου ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀξιολογεῖ τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς στιγμῆς. Ἡ καρποφορία τοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ὑπόθεσις ἀνθρωπίνων ὑπολογισμῶν καὶ πιστῆς ἐφαρμογῆς μεθόδων καὶ τρόπων ἐργασίας ἀνθρωπίνων. Ἡ καρποφορία τοῦ πνευματικοῦ ἔργου εἶναι ὑπόθεσις τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ καρποφορία αὐτὴ γίνεται κατὰ τρόπον σιωπηρόν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ σπόρου, ὁ ὁποῖος πίπτει μέσα εἰς τὴν γῆν: Φυτρώνει καὶ βλαστάνει, χωρὶς προηγουμένως νὰ γίνῃται αἰσθητὴ ἡ παρουσία του.

Πότε θὰ καρποφορήσῃ ὁ πνευματικὸς σπόρος, τοῦτο δὲν δύναται νὰ καθορισθῆ δι' ἀνθρωπίνων ὑπολογισμῶν. Τοῦτο εἶναι ὑπόθεσις τοῦ Θεοῦ. Πολλὰς φορές ὁ πνευματικὸς ἐργάτης ἀνυπομονεῖ καὶ οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι παρακολουθοῦν μὲ ἐνδιαφέρον τὸ

ἔργον του ἀδημονοῦν. Θέλουν νὰ ἴδουν συντόμως τοὺς καρπούς. Λησμονοῦν ὅμως ὅτι ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας δὲν μετροῦνται μὲ τὸν χρόνον. Οὔτε μὲ αἰῶνας, οὔτε μὲ ἔτη. Πολὺ δὲ ὀλιγώτερον μετροῦνται τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας μὲ τοὺς μῆνας, τὰς ἐβδομάδας ἢ τὰς ἡμέρας.

Συνεπῶς, ὁ πνευματικὸς ἐργάτης εἶναι ἀπαραίτητον, προκειμένου τὸ ἔργον του νὰ διατηρήσῃ τὰ οὐσιώδη ἐκεῖνα στοιχεῖα ἐνὸς ἔργου ἐκκλησιαστικοῦ, νὰ ἀποκτήσῃ τὴν συναίσθησιν, ὅτι ἡ διακονία του ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐντάσσεται εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ αἰωνιότης.

Τὰ πρῶτα βήματα τῆς ἐργασίας εἰς μίαν ἐνορίαν ἐνὸς προαστείου τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ὁποῖα περιεγράψαμεν, ἐγένοντο μὲ τὴν βαθεῖαν αὐτὴν συναίσθησιν τῆς αἰωνιότητος τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐννοίαν φέρει ἡ ἐργασία αὐτὴ χαρακτηριστικὰ καθολικὸν καὶ ἔχει γενικωτέραν σημασίαν. Ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπόψεως θὰ εἶχεν ἡ ἐργασία αὐτὴ τὴν ἰδίαν σημασίαν καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐγένετο εἰς ἓν μικρόν, τὸ μικρότερον ἴσως, χωρίον τῆς Πατρίδος μας.

Ἄλλὰ ἡ ἐργασία αὐτὴ δύναται νὰ ἔχῃ καὶ μίαν ἀξίαν πρακτικὴν. Πρόκειται διὰ μίαν ἐργασίαν εἰς ἓν προάστειον τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ὠρισμένας ὁμοιότητας καὶ πρὸς ἄλλα προάστεια τῆς πρωτευούσης ἢ καὶ ἄλλων μεγαλοπόλεων. Ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπόψεως ἡ περιγραφή τῆς περαιτέρω πορείας τῆς ἐργασίας μας θὰ εἶχε βεβαίως σημασίαν. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ τὴν στιγμὴν αὐτὴν. Αἱ ἰδιαιτεრაὶ συνθῆκαι, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται εἰς τὴν ἐνορίαν μας ἀπαιτοῦν πρὸς τοῦτο χρονικὸν διάστημα περισσότερον τῶν ὀλίγων μηνῶν¹.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν κρίνομεν σκόπιμον νὰ κλείσωμεν ἐνταῦθα τὴν παροῦσαν ἐργασίαν καὶ νὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἐν καιρῷ διὰ μιᾶς ἰδιαιτέρας μελέτης.

Εἰς τὴν νέαν αὐτὴν μελέτην θὰ ὀμιλήσωμεν διεξοδικῶς καὶ περὶ τῆς ἀνταποκρίσεως, τὴν ὁποίαν εὔρεν ἡ ἐργασία μας μεταξὺ τῶν παραγόντων τοῦ προαστείου καὶ τῶν ἀγαπητῶν ἐνοριτῶν μας.

(1) Μερικὰ ἀκόμη βήματα τῆς ἐργασίας αὐτῆς διαγράφονται εἰς τὸ Περιοδικὸν «Σύναξις Ἐκκλησίας», 1/1970.

Ἐνταῦθα θὰ ἀναφερθῶ μόνον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ σεβαστοῦ διδασκάλου μου, ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Παναγιώτου Μπρατσιώτου, ὁ ὁποῖος συγκαταλέγεται μεταξύ τῶν ιδρυτῶν τῆς ἐνορίας μας, καὶ μεταξύ τῶν πρώτων κατοίκων τοῦ προαστείου. Ὁ κ. Μπρατσιώτης μοῦ ἀπέστειλε τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν:

Ἐν Ἀγία Παρασκευῇ τῇ 30ῇ Ἰουλίου 1970

Πρὸς τὸν Αἰδεσιμολογιώτατον πατέρα Ἀντώνιον Ἀλεβιζόπουλον

Ἐφημέριον Ἱ. Ναοῦ Ἀγίας Παρασκευῆς

Ἐν τ α ῦ θ α

Αἰδεσιμολογιώτατε καὶ ἀγαπητέ μου πάτερ Ἀντώνιε,

Μετὰ χαρᾶς παρακολουθῶ ἔστω καὶ μακρόθεν τὴν ἀπὸ ἐνὸς ἔτους ἀρξαμένην ὥραϊαν σας προσπάθειαν παρὰ τῇ νεολαίᾳ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, ἣ ὁποία εἶναι εὐτυχῆς διότι τῆς ἐστάλη παρὰ τοῦ Θεοῦ πνευματικὸς πατὴρ τῆς ἰδικῆς σας ἀμφιλαροῦς μορφώσεως καὶ πείρας καὶ ἐλπίζω, ὅτι μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν κατανόησιν τῆς ἐνορίας μας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς ἀνήκω, δὲν θὰ βραδύνη ν' ἀποδώσῃ τοὺς προσδοκωμένους πνευματικὸς καρπούς, τοὺς ὁποίους ἀναμένω τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον εἶχον τὸ προνόμιον νὰ σᾶς γνωρίζω καὶ παρακολουθῶ ἀπὸ τὰ φοιτητικὰ ἐδώλια τῆς Θεολογικῆς μας Σχολῆς.

Παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε ἐπὶ τούτοις τὰ θερμά μου συγχαρητήρια καὶ τὰς ἐγκαρδίους μου εὐχὰς ὑπὲρ εὐδοκίᾶς τῶν ὥραϊων σας προσπαθειῶν.

Μετὰ τῆς προσηκούσης τιμῆς καὶ ἀγάπης ἐν Κυρίῳ

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

(Τέλος)

Πρωτοπρ. Δρ. Α. ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

200. Δύο ἄδελφοὶ διαφοροτικοῦ γένους, μποροῦν νὰ βαπτισθοῦν εἰς μίαν κολυμβήθραν καὶ εἰς τὸ ἴδιον ἡγιασμένον ὕδωρ; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. Δ. Τόλια).

Ἡ ἐρώτησις αὐτὴ ἀναφέρεται στὸ γνωστὸ ἔθιμο, κατὰ τὸ ὁποῖο δύο βρέφη διαφοροτικοῦ φύλου δὲν μποροῦν νὰ βαπτισθοῦν στὴν ἴδια κολυμβήθρα, στὸ ἴδιο δηλαδὴ ἡγιασμένον νερό, καὶ τοῦτο γιὰτὶ κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸν ἀποκοτοῦν μίαν πνευματικὴν συγγένειαν καὶ γίνονται ἄδελφοί. Ἡ πνευματικὴ συγγένεια αὐτὴ θὰ ἐγένετο μελλοντικῶς ἐμπόδιο στὸν γάμον των, ἢ, ἂν αὐτοὶ ἐνδεχομένως ἐν ἀγνοίᾳ ἐπραγματοποιεῖτο, οἱ νυμφευθέντες θὰ ὑπέπιπταν σὲ βαρὺ ἁμάρτημα. Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἀντιλήψεως εἶναι τὸ ὅτι σήμερον, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζω, δὲν βαπτίζουν βρέφη διαφοροτικοῦ φύλου στὸ ἴδιο νερό καὶ στὰ μεγάλα προσκυνήματα ὅπου γίνονται πολλὰς βαπτίσεις κατὰ τὴν ἴδιαν ἡμέραν ἔχουν δύο κολυμβήθρες, μία γιὰ τὰ ἄρρενα καὶ μία γιὰ τὰ θήλεα βρέφη, ἢ ἀλλάσσουν τὸ νερό, ὅταν ἀρχίσουν νὰ βαπτίζουν βρέφη ἄλλου φύλου. Ἡ ἀπάντησις στὴν ἐρώτησιν πού ἀνωτέρω ἐτέθη θὰ ἦταν πολὺ ἀπλῆ, γιὰτὶ, ἐφ' ὅσον τὰ διαφοροτικοῦ φύλου παιδιὰ εἶναι ἄδελφοὶ κατὰ σάρκα, τίποτε δὲν θὰ ἐμπόδιζε νὰ γίνον καὶ ἄδελφοὶ πνευματικοί. Τὸ ἐνδεχόμενον τοῦ γάμου μεταξὺ αὐτῶν οὕτως ἢ ἄλλως ἀποκλείεται.

Τὸ ἔθιμο ὅμως αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ πρέπει, νομίζω, νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ περισσότερον. Κατ' ἀρχὴν δὲν ἔχει κανένα ἔρεισμα στὴν λειτουργικὴν πράξιν καὶ στὴν ἱστορικὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας. Στὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν στὰ βαπτιστήρια ἐβαπτίζοντο στὸ ἴδιο νερό ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀδιακρίτως φύλου. Τὸ βάπτισμα στὸ ἴδιο νερό εἶναι παρεξήγησις νὰ νομίζεται ὅτι δημιουργεῖ πνευματικὴν συγγένειαν, πού θὰ ἐμπόδιζε μελλοντικὰ τὸν γάμον. Ἡ μᾶλλον θεολογικῶς τὸ βάπτισμα δημιουργεῖ πνευματικὴν συγγένειαν καὶ κάνει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀδελφοὺς ἐν Χριστῷ, τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ μέλη τῆς Ἐκκλησίας Του. Τὸ μυστήριον ὅμως τοῦ βαπτίσματος στὸ σύνολόν του, εἴτε τελεῖται σὲ διαφοροτικὸν τόπον, εἴτε σὲ διαφοροτικὸν χρόνον. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, πού ἐβαπτίσθησαν οἱ πρῶτοι τρισχίλιοι χριστιανοὶ μέχρι τὴν ὥραν αὐτὴν πού βαπτίζεται τὸ τελευταῖον νήπιον, καὶ σὲ κάθε φυλὴν καὶ τόπον, ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς οἰκου-

μένης μέχρι τὰ ἄλλα πέρατά της. Τὸ βάπτισμα εἶναι «έν», ἓνα ἐνιαῖο μυστήριον, κοινὸ σὲ ὅλες τις ἐποχὲς καὶ κοινὸ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἡ ἐν Χριστῷ αὐτῇ ἀδελφότης ποὺ ἀποκτᾶται μὲ τὸ ἅγιον βάπτισμα, ὄχι μόνον δὲν ἀποτελεῖ ἐμπόδιον γιὰ τὴν ἔνωσιν δύο ἀνθρώπων στὴν κοινωνία τοῦ γάμου, ἀλλὰ καὶ εἶναι προϋπόθεσις γι' αὐτὴν, ἀφοῦ ὁ γάμος μεταξὺ βεβαπτισμένου καὶ μὴ βεβαπτισμένου, χριστιανοῦ δηλαδὴ καὶ μὴ χριστιανοῦ, δὲν ἐπιτρέπεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν.

Μήπως τὸ ἴδιο ἀκριβῶς δὲν συμβαίνει καὶ μὲ τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας; Μὲ τὴν κοινωνία τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ ὅλων τῶν περιοχῶν τῆς γῆς καὶ τῶν δύο φύλων, δὲν γινόμαστε ἓνα σῶμα, μέλη Χριστοῦ, σύσσωμοι καὶ ὁμαίμονες μὲ τὸν Χριστό, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ μας; Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐμπόδιον γιὰ τὴν συζυγία; Ἀντιθέτως μάλιστα, προϋπόθεσις γιὰ τὴν σύναψιν εὐλογημένου γάμου ἐν Κυρίῳ.

Παρόμοια ἔθιμα καὶ ἀντιλήψεις ἔχουν εἰσέλθει στὴ λατρεία μας σὲ χρόνους παρακμῆς, σὲ ἐποχὴ ποὺ ἔπαυσε νὰ τελῆται ὁμαδικῶς τὸ βάπτισμα κατὰ τὶς μεγάλες ἐορτές, κυρίως τοῦ Πάσχα καὶ τῶν Θεοφανείων, χωρίσθηκε ἀπὸ τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ τὴν πανηγυρικὴν σύναξιν τῶν πιστῶν καὶ μετεβλήθη σὲ οἰκογενειακὴν ὑπόθεσιν. Τότε ἔσπευδαν νὰ βαπτίσουν τὸ ταχύτερον τὰ νηπιά των, ἓνα-ἓνα χωριστὰ καὶ σὲ ὁποιοδήποτε χρόνον. Στὴν ἐποχὴ, προφανῶς, τῆς Τουρκοκρατίας λόγῳ τῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν ποὺ ἔζησε ἡ Ἐκκλησία, ἐπέτρεψε νὰ γίνεταί τὸ βάπτισμα καὶ στὰ σπίτια, πρᾶγμα ποὺ ἐπέφερε καὶ τὴν πλήρη λειτουργικὴ παρακμὴ τῆς ἱερᾶς τελετῆς. Τότε βρῆκαν ἔδαφος νὰ εἰσχωρήσουν καὶ οἱ διάφορες λαϊκῆς ἀντιλήψεις καὶ προλήψεις, σὰν καὶ αὐτὴ γιὰ τὴν ὁποία ὁμιλοῦμε. Θὰ ἦταν εὐχῆς ἔργον, τώρα, ποὺ χάριτι Θεοῦ ἔλειψαν τὰ ἐξωτερικὰ ἐμπόδια, νὰ ἐπανέλθῃ ἡ Ἐκκλησία μας στὴν ἀρχαίαν ὀρθὴν πρᾶξιν τῆς ὁμαδικῆς τελέσεως τῶν βαπτισμάτων κατὰ τὶς μεγάλες ἐορτές σὲ λαμπρὰς ἐορταστικὰς συνάξεις, ὅπως ἐγένετο στὴν ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐν συνδέσμῳ μὲ τὴν θείαν λειτουργίαν. Τότε θὰ λείψουν, μὲ τὴν κατάλληλον βέβαιαν διαφώτισιν, καὶ ὅλα τὰ ἐπαχθόλουτα τῆς παρακμῆς ἢ τοῦλάχιστον θὰ ἀρθοῦν τὰ αἷτια ποὺ προεκάλεσαν ὅλες αὐτὲς τὶς εὐλαβεῖς παρεξηγήσεις.

Στὸ περιθώριο τῆς Ἀγίας Γραφῆς

Ο Ι Ω Β

Ἡ πιὸ ὑψηλὴ ποίηση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἂν ἐξαιρέση ἴσως κανεῖς ὀρισμένα τμήματα τοῦ Ψαλτηρίου, τοῦ Ἄσματος καὶ τῶν Προφητῶν, βρίσκεται στὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ. Ἀλλὰ καὶ τὸ θέμα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἶναι ἐξαιρετικὰ μεγάλο καὶ βαθύ: ἓνας ἄνθρωπος, ποῦ δὲν ἀνήκει στὸ περιούσιο ἔθνος, τὸν Ἰσραήλ, δέχεται τίς φοβερὲς θλίψεις ποῦ ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς νὰ ἔλθουν ἐναντίον του, χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν ὑπομονή του, καὶ ἀναδεικνύεται ἔτσι πρότυπον τῆς καρτερίας καὶ τῆς ἀφοσιώσεως στὸ θεῖον θέλημα. Εἶναι ὁ πολυάθλος Ἰώβ, ἓνας δίκαιος ἀπὸ τὸν θύραθεν κόσμον, στολίδι λαμπρὸ τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως, δίδαγμα γιὰ τοὺς πιστοὺς ὄλων τῶν αἰώνων, πρὶν καὶ μετὰ Χριστόν.

Τὴν εὐσέβεια τοῦ Ἰώβ περιβάλλει ἡ ὕλική καὶ ἡ κατὰ κόσμον εὐημερία. Εἶναι ἓνας ἄνθρωπος μὲ μεγάλη περιουσία, μὲ οἰκογένεια ποῦ τὴ ζηλεύουν ὅλοι. Οἱ μέρες του περνοῦν ἀνεφελές, γεμᾶτες εὐλογία καὶ χαρὰ.

Ἀπέναντί του, ὁ μισόκαλος Διάβολος δὲν βρίσκει ἡσυχία. Θέλει — ὅπως καὶ ἀπέναντι σὲ κάθε ἄνθρωπον — νὰ καταστρέψῃ αὐτὴ τὴ χαρὰ ποῦ εἶναι φυλαγμένη καὶ προστατευμένη ἀπὸ τὸν Θεόν, μιὰ καὶ στηρίζεται στὴν πίστη καὶ τὴν εὐσέβεια τοῦ Ἰώβ. Ἐκεῖνον ποῦ κατ' ἐξοχὴν δὲν ἀνέχεται εἶναι αὐτὴ ἡ πίστη καὶ αὐτὴ ἡ εὐσέβεια. Τίς θεωρεῖ — ἢ ὑποκρίνεται ὅτι τίς θεωρεῖ — ὄχι σὰν αἰτία, ἀλλὰ σὰν ἀποτέλεσμα. Ὁ Ἰώβ εὐημερεῖ. Ἡ εὐημερία του τὸν κάνει νὰ φαίνεται πιστὸς. Ἄν ἔλειπαν οἱ εὐκολίες καὶ οἱ ἀνέσεις ἀπὸ τὴ ζωὴ του, ἡ πίστη του θὰ ἀποδειχνόταν — κατὰ τὴ σατανικὴ λογικὴ — κούφια καὶ εὐθραστη. Ἔτσι, ὁ Διάβολος προκαλεῖ τὸν Θεόν νὰ τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερον, ὥστε νὰ χτυπήσῃ τὸν Ἰώβ ὅπως αὐτὸς ξέρει καὶ θέλει νὰ χτυπᾷ.

Ὁ καρδιογνώστης Κύριος δέχεται τὴν πρόκληση. Χωρὶς τὴ δική του παραχώρηση, ὁ Ἀντίδικος σὲ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ

βλάβη τὸν ἄνθρωπο. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέγει ὅτι ὁ Διάβολος τίποτε δὲν θὰ ἄφηνε ὄρθιο στοὺς ἀνθρώπους, ἂν δὲν τὸν περιώριζε ὁ Θεός. Ἔτσι, ὁ Ἰώβ, ἀπὸ τῆ μιᾶ μέρα στὴν ἄλλη, καταντᾷ σὲ ἀξιοθρήνητη κατάσταση γιὰ τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων. Χάνει τὸ βίος του, χάνει τὰ παιδιά του, χάνει ἀκόμα καὶ τὴν ἴδια του τὴν υἰεία. Γίνεται ἐλεεινὸ θέαμα γιὰ τοὺς γύρω του. Κεῖται πάνω στὴν κόπρη, μὲ τὸ κορμὶ σκοληκόβροτο. Τίποτε δὲν τοῦ ἀπομένει πὺδ νὰ γλυκάνῃ τὴν καρδιά του. Ἄκόμη καὶ ἡ γυναῖκα του, ἀκόμη καὶ οἱ στενοὶ φίλοι του τὸν πληγῶνουν μὲ τὰ λόγια τους, τὸν ἐξωθοῦν στὴν ἀπόγνωση.

Φαίνεται νὰ μὴν ἔχη τίποτε νὰ στηριχθῆ σ' αὐτὸν τὸν κόσμο. Ὅλα τὰ ἔχει στερηθῆ. Τὸ βίος, τὰ παιδιά του, τὴν υἰεία του, τὸ φίλτρο καὶ τὴ συμπόνια ἐκείνων πὺδ συνδέονται μαζί του.

Ὁ Ἰώβ ὅμως ἀναδείχεται πρωταθλητῆς τῆς καρτερίας. Μένει στερεὰ ἐνωμένος μὲ τὸν Θεό, μ' αὐτὸ τὸ μεγάλο Ὑπόλοιπο κάθε δίκαιης ψυχῆς πὺδ τὰ στερεῖται ὅλα στὸν κόσμο.

Καὶ ὅμως. Αὐτὴ ἡ προσήλωση δὲν εἶναι ἀπαθῆς. Ὁ Ἰώβ, ὅπως κάθε ἅγιος, εἶναι εὐαίσθητος. Ὑποφέρει πολὺ μέσα του. Καὶ τὸ δείχνει μὲ τὰ λόγια του. Ἄλλὰ ἡ παρηγοριά δὲν τοῦ ἀπολείπει.

Ἡ δύναμη τῆς ψυχικῆς του ἀντιστάσεως ἐγκείται στὴν πεποίθηση ὅτι, ἂν ὁ ἴδιος τὰ στερῆται ὅλα, ἂν ὁ ἴδιος ἔχη πάθει τόσα κακά, ὁ Θεὸς μένει ὁ Κύριος τοῦ σύμπαντος. Τὰ ἄστρα, στὸ ἀχανὲς στερέωμα, ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπακούουν στὶς τροχιὰς πὺδ ὁ Κύριος τοὺς χάραξε, τὰ στοιχεῖα τῆς κτίσεως σ' Αὐτὸν ὑπακούουν. Ἡ θεία δύναμη καὶ μεγαλωσύνη εἶναι ἀναλλοίωτες καὶ ἀσκίαστες.

Προσκολλημένος λοιπὸν στὸν Θεό, μετέχει σ' αὐτὸ τὸ ἀναλλοίωτο. Ὅσο καὶ ἂν τὰ δεινά του τὸν ἐξουθενῶνουν μπροστὰ στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἔχει νὰ φοβηθῆ τίποτε. Πρέπει νὰ ὑπομένῃ, νὰ καρτερῆ. Θυμᾶται ἔτσι κανεῖς, σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση, τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ ἀρχαίου διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας: «Μεγάλου ἀθλητοῦ τὸ δέρεσθαι καὶ νικᾶν». Ὁ ἀληθινὰ πιστὸς

δὲν πτοεῖται ἀπὸ τὰ χτυπήματα, ἀλλὰ σὰν τὸν καλὸ ἄθλητή, τὰ περνᾷ μὲ ὑπομονὴ καὶ φτάνει ἔτσι στὴ νίκη. Εἶναι, πάλι κατὰ τὸν ἴδιο Ἅγιο Πατέρα, σὰν τὸ ἄμόνι, ποῦ μένει ἀκλόνητο κάτω ἀπὸ τὰ χτυπήματα τῆς βαρεῖας.

Νοιώθει βαθεῖα τὸν πόνο σὰν ἄνθρωπος, οἱ λογισμοὶ τῆς ἀπογνώσεως τὸν καταταυραννοῦν μὲ τὴν ὀλέθρια πειθῶ τους, τὸ παράπονο τοῦ ἀνεβαίνει στὰ χεῖλη. «Δὲν μοῦ δίνεις καιρό», — λέγει στὸν Κύριο — «οὔτε τὸ σάλιο μου νὰ καταπιῶ». Τὸ μαρτύριό του αὐτὸ γίνεται χειρότερο τὶς νύχτες, ὅταν τὸ σκοτάδι — σύμβολο τῆς ἐγκαταλείψεώς του — τὸν τυλίγη μὲ μιὰ παγερὴ σιωπὴ ποῦ τὸν κάνει ἀκόμη πιὸ πολὺ νὰ αἰσθάνεται μόνος.

Ἄλλὰ μὲς ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴ λύπη, μὲς ἀπὸ ὅλο αὐτὸ τὸ βάσανο, λάμπει ἡ διάθεση τῆς ψυχῆς του νὰ μὴν ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὸν Κύριο, νὰ διατηρῆ τὴν αἴσθηση ὅτι, ἐνωμένος μαζί του, δὲν ἔχει νὰ φοβηθῆ τὴν ἀπώλεια. Ἔτσι, ὁ Θεὸς θριαμβεῦει κατεπάνω στὸν Διάβολο, ἀποδείχνοντάς του ὅτι ἡ εὐσέβεια τοῦ Ἰὼβ εἶναι κάτι τὸ πηγαῖο καὶ τὸ γνήσιο, ἱκανὸ νὰ ἀντεπεξέλθῃ σὲ ὄλες τὶς δοκιμασίες. Ἡ ἀγιότης εἶναι, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ἀνιδιοτέλεια. Εἶναι τὸ νὰ ἀγαπᾷ κανεὶς τὸν Θεὸ παρ' ὅλα τὰ βάσανα ποῦ μεσολαβοῦν. Εἶναι μιὰ αὐτάρκεια, ποῦ τὴ χαρίζει ἡ αἴσθηση τῆς ἐνώσεως μὲ τὸν Θεό, ἡ κατοχὴ τοῦ Θεοῦ.

Καὶ πραγματικά. Ἄν, ὕστερα ἀπὸ τὴ δοκιμασία, ὁ Ἰὼβ ξαναβρίσκη τὴν εὐημερία, ἡ χαρὰ του δὲν προέρχεται τόσο ἀπ' αὐτὴ τὴν ἱκανοποίηση, ὅσο ἀπὸ τὸ αἴσθημα ὅτι στάθηκε πιστὸς στὸν Κύριο, ὅτι ἀγάπησε τὸν Κύριο κάτω ἀπὸ ὅλα τὰ ἐνδεχόμενα. «Δὲν ὑπάρχει — καθὼς γράφει ὁ Λεὼν Μπλουά — παρὰ μιὰ λύπη: ἐκείνη τοῦ νὰ μὴν εἶσαι ἅγιος». Κατέχοντας τὸν Θεό, κατέχουμε τὰ πάντα, τὴν οὐσία τῆς χαρᾶς.

Στὸ παρακάτω φτωχὸ μας ποίημα, προσπαθοῦμε νὰ συνοψίσουμε τὶς κεντρικὲς αὐτὲς ἐννοιες τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰὼβ, συναφάινοντας στὸν δικὸ μας λυρικό λόγο καὶ μερικὸς στίχους ἀπ' αὐτὸ τὸ ποιητικὸ ἀριστούργημα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης:

Ὁ ποιῶν Πλειάδα καὶ Ἑσπερον καὶ Ἀρκτοῦρον καὶ ταμειᾶ νότον,
ὁ περιπατῶν ὡς ἐπ' ἐδάφους ἐπὶ θαλάσσης,
αὐτὸς ἔδωκεν, αὐτὸς ἀφείλατο· εὐλογημένον
τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας...
Τὶ κ' ἂν κλείνει κύκλο ἢ ἀφαίρεση,
τὶ κ' ἂν
φύτρα, βιὸς κ' ὅλα χαθῆκαν κ' ἡ γύμνια σου ἀκόμη
σκωληκόβροτη ἀπόμεινε σὲ κοπριά ἐπάνω;
Μὲ τὸν κατέχοντα ἐνωμένη ψυχῇ,
τὸν καγχασμὸ ὑπερβαίνεις
(τί σοῦ ἀπομένει;),
μὲ τὸν ποιοῦντα μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα,
ἐνδοξά τε καὶ ἐξαίσια, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός,
τὸν κόσμον συγκατέχεις παρηγορητικά,
ποίηση πέρα ἀπὸ ἐκείνη τῶν φτηνῶν ἀμέριστων.
Τί σοῦ ἀπομένει;
Ὁ Θεὸς δόξαερὸς!...

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ



Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Κωνστ. Γ. Μπόνη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Συμπόσιον Πατέρων. Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους Α'. — **Ἐπίκαιρα**. — **Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου**, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἡ στάσις τοῦ Κατηχητικοῦ Ἔργου ἔναντι τῶν φθοροποιῶν ἐπιδράσεων τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος. — **Ἀρχιμ. Χριστοδούλου Παρασκευαΐδου**, Στιγμιότυπα. Ἀπὸ τῆν Περιοδείαν τοῦ Μακαριωτάτου. — **Μητροπολίτου Δράμας Διονυσίου**, Εἰς τὸν Παράδεισον τῶν Ἐννοιῶν τῶν Ψαλμῶν. — **Μ. Δ. Στασινοπούλου**, Ἡ Περιπέτεια τῆς Εἰλικρινείας. — **Ν. Ἀγαπητοῦ**, Ὁ Παπᾶς κ' ὁ Δάσκαλος. — **Πρωτοπρ. Δρος Ἀ. Ἀλεβιζοπούλου**, Τὰ ἐνοριακὰ - ἐκκλησιαστικὰ πλαίσια τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου. — **Φ.**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες. — **Βασ. Μουστάκη**, Ὁ Ἰώβ.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασιῶ 1, Ἀθῆναι.